

Latvijas Kultūras akadēmija

Kultūras teorijas un vēstures katedra

MUZEJU VĒRTĪBU PIEEJAMĪBA NEREDZĪGAJIEM UN VĀJREDZĪGAJIEM LATVIJAS
NACIONĀLAJĀ MĀKSLAS MUZEJĀ

Bakalaura darbs

Autore:

Akadēmiskās bakalaura augstākās izglītības programmas “Mākslas”
Kultūras teorijas apakšprogrammas
4. kursa studente Sintija Saldābola
(ID Nr. 20091911)

Asociētā profesore Rūta Muktupāvela

/paraksts/

Rīga

2014

1

SATURS

IEVADS	3
1. NEREDZĪGO UN VĀJREDZĪGO SOCIĀLĀS GRUPAS RAKSTUROJUMS	6
1.1. TERMINOLOĢIJAS LIETOJUMA PAMATOJUMS.....	10
1.2. NEREDZĪGĀS UN VĀJREDZĪGĀS PERSONAS. ATŠĶIRĪBU KRITĒRIJI.....	11
1.3. PSIHOLOĢISKO ASPEKTU ANALĪZE.....	13
1.4. SABIEDRĪBAS LOMA PERSONU AR INVALIDITĀTI INTEGRĒŠANĀ SOCIOKULTŪRAS VIDĒ	14
1.5. LIKUMDOŠANA, KAS ATTIECAS UZ DISKRIMINĀCIJAS NOVĒRŠANU UN CILVĒKTIESĪBU IEVĒROŠANU.....	15
2. CILVĒKI AR ĪPAŠĀM VAJADZĪBĀM MUZEJU VIDĒ	18
2.1. ATBILSTOŠAS INFRASTRUKTŪRAS IZVEIDE VEIKSMĪGAI NEREDZĪGO UN VĀJREDZĪGO INTEGRĀCIJAI MUZEJU VIDĒ	19
2.2. NEPIECIEŠAMAIS APRĪKOJUMS MUZEJU VERTĪBU PIEEJAMĪBAS VEICINĀŠANAI	21
2.2.1. Audio gids muzeju vidē	22
2.2.2. Braila raksts muzeju vidē	23
2.2.3. Radošo darbnīcu nodrošinājums	24
2.2.4. Muzeju lekciju programma.....	25
2.2.5. Taktili apzīmējumi muzejos	25
2.2.6. Gida-pavadoņa vadītās ekskursijas	26
2.3. PIEREDZES ANALĪZE VROCLAVAS LAIKMETĪGĀS MĀKSLAS MUZEJĀ (VLMM)	28
2.3.1. Pieejamības raksturojums VLMM	28
2.3.2. Projekta „Polietilēns tumsā” izstrāde un norises gaita.....	29
3. LATVIJAS NACIONĀLĀ MĀKSLAS MUZEJA VĒRTĪBU PIEEJAMĪBA NEREDZĪGAJIEM UN VĀJREDZĪGAJIEM	32
3.1. LATVIJAS NACIONĀLĀ MĀKSLAS MUZEJA UZBŪVE	32
3.2. LNMM PIEEJAMĪBAS ANALĪZE	36
3.3. INTERVIJAS AR STRAZDMUIŽAS INTERNĀTSKOLAS JAUNIEŠIEM	45
NOBEIGUMS	54
KOPSAVILKUMS	56
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	57
SUMMARY	62
PIELIKUMI	63

Tēma: Muzeju vērtību pieejamība neredzīgajiem un vājredzīgajiem Latvijas Nacionālajā mākslas muzejā.

Pētnieciskā problēma: attiecas uz Latvijas lielākā mākslas muzeja (turpmāk tekstā LNMM) pieejamības aspektiem cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Ar vārdu „pieejamība” tiek apzināta ne tikai nokļūšana uz muzeju vai iekļūšana muzejā, kaut šis aspekts arī nav mazsvarīgs, bet arī tas, cik muzeju vērtības vispār ir iespējams apzināt. Kā LNMM risina šo problēmu, kādus pasākumus organizē, lai muzeju vidē integrētu neredzīgos un vājredzīgos? Analizējot citu valstu pieredzi, noskaidrot, vai LNMM ir ierīkoti audio gidi, skaidrojumi Braila rakstā, pieejami taktili eksponāti, vai tiek organizētas diskusijas, kas saistītas ar mākslu un vai ir ievēroti nepieciešamie infrastruktūras pielāgojumi? Analizējot intervijas ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem ļaudīm, rodas izpratne par to, cik ļoti nepieciešama ir diskusija par mākslu, jo forma vai apraksts neatrisina problēmu pilnvērtīgi, tādējādi iespējams radīt tikai vispusīgu izpratni. Dziļāka izpratne rodas tad, kad neredzīgais vai vājredzīgais iesaistās diskusijā, uzdodot sev interesējošus jautājumus, tādējādi pietuvinoties mākslas darba idejai, ne tikai formai. Šāda veida diskusija neprasa lielas pārmaiņas muzeja vidē, toties ir ļoti efektīvs līdzeklis veiksmīgai redzes invalīdu integrācijai mākslas vidē. Aptaujātās personas uzsver to, ka nav nepieciešams aplūkot pēc iespējas vairāk mākslas objektu, viņuprāt, kvalitatīvāks muzeja apmeklējums ir gadījumos, kad pie katra no objektiem tiek pavadīts ilgāks laika posms.

Kādēļ neredzīgo un vājredzīgo integrācija muzeju vidē ir nepieciešama? Redzes disfunkcija ir gan psiholoģiska, gan fiziska trauma. Lai cilvēks, kuram ir redzes invaliditāte, spētu dzīvot pilnvērtīgu dzīvi, viņam nepieciešams tuvinieku un sabiedrības atbalsts. Pašvērtējuma trūkums un depresijas uzplūdi ir vienas no nopietnākajām problēmām, kas skar cilvēkus ar redzes traucējumiem. Tādas darbības kā ēst gatavošana, auto vadīšana, apģērba izvēle, muzeja apmeklējums, kuras cilvēkiem bez redzes traucējumiem šķiet pašsaprotamas, cilvēkiem ar redzes invaliditāti var sagādā problēmas, tādējādi radot mazvērtības kompleksus un atsvešinātību no apkārtējās sabiedrības.

Mūsdienās muzeju vide sāk pārveidoties, tie kļūst arvien atvērtāki arī cilvēkiem, kuriem līdz šim muzeju vērtības ir bijušas nepieejamas. Tas attiecas uz dažādu grupu cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, tajā skaitā arī uz tiem, kam ir redzes invaliditāte. Pielāgojot muzejus cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, tiek radīti apstākļi, kuros šīs grupas pārstāvji nejūtas kā apgrūtinājums sabiedrībai.

Darba mērķis: Darba mērķis ir apzināt un, izvirzot noteiktus kritērijus, salīdzināt Latvijas Nacionālā mākslas muzeja struktūrvienību pieredzi, kas ir saistīta ar ekspozīciju un infrastruktūras pieejamības nodrošināšanu neredzīgajiem un vājredzīgajiem.

Darba uzdevumi:

1. Apzināt teorētisko literatūru attiecībā uz neredzīgo un vājredzīgo integrāciju sabiedrībā, kā arī darbā raksturot šī procesa medicīniskos, sociālos un psiholoģiskos aspektus.
2. Apzināt avotus un literatūru, kurā tiek aplūkota muzeju pieredze, kas saistīta ar neredzīgo un vājredzīgo integrāciju muzeju vidē.
3. Apzināt problēmas, kas ir saistītas ar neredzīgo integrāciju muzeju vidē.
4. Iegūt empīrisko materiālu, kas ir saistīts ar Latvijas Nacionālā Māksla muzeja darbību, attiecībā uz neredzīgo un vājredzīgo personu pieejamības aspektiem.

Darba metodes: Empīrisko datu iegūšanai tika pielietotas galvenokārt kvalitatīvās pētījumu metodes, tādas kā līdzdalības novērošana, dziļas daļēji strukturētas intervijas, kā arī analītisks LNMM piedāvājuma apraksts.

Pētījuma laikā ir iecerēts iegūt priekšstatu par cilvēku ar redzes traucējumiem integrācijas problēmu dažādību LNMM, kā arī iezīmēt to risināšanas veidus.

Darba struktūras pamatojums: Lai pētītu muzeju vērtību pieejamību neredzīgajiem un vājredzīgajiem, sākotnēji ir jāizprot fizioloģiskos un psiholoģiskos aspektus, kas attiecas uz redzes invalīdiem. Tādēļ pirmajā nodaļā tiek aplūkots neredzīgo un vājredzīgo cilvēku raksturojums. Darba otrā nodaļa kalpo par pamatu empīriskajam pētījumam, jo šajā nodaļā tiek apkopota teorētiskā bāze, kas attiecas uz infrastruktūras un muzeja vērtību pieejamības aspektu analīzi. Trešo nodaļu veido empīriskais materiāls, kura pamatā ir sistemātiska LNMM struktūru pieejamības analīze.

Empīriskajā darba daļā nozīmīgu vietu ieņem personiskā pieredze, kas iegūta strādājot projektā “Polietylen. W ciemności. Polyethylene. In the Darkness” (Polietilēns. Tumsā), izvērtēšana. Projektā autore piedalījās brīvprātīgā statusā un veica cilvēku ar redzes traucējumiem pavadoņa un asistenta darbu. Dalība projektā ļāva iepazīt pētījuma problemātiku nepastarpināti, kā arī izprast sistēmas, kas ir veltīta cilvēku ar redzes traucējumiem integrācijai sabiedrībā, trūkumus un priekšrocības.

Svarīga pētnieciskās daļas sastāvdaļa ir intervijas ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem, tādēļ tika apsekota Strazdmuižas internātskola. Ar interviju palīdzību tika atspoguļots, kāda ir viņu līdzšinējā pieredze saistībā ar muzejiem.

Teorētiskās bāzes apskats: Pirmās nodaļas pamatā ir medicīniska rakstura avoti, tomēr neredzīgo un vājredzīgo grupas raksturojumam tika izvēlēts Strazdmuižas internātskolas direktores Ligitas Ģeidas „Atbalsta materiāls darbam ar vājredzīgajiem un neredzīgajiem

izglītojamajiem”. Šis atbalsta materiāls paredzēts pedagogiem, kuri izglīto cilvēkus ar redzes invaliditāti. Savukārt diskriminācijas jautājumi un likumdošana, kas attiecas uz cilvēkiem ar invaliditāti tika pamatoti ar Apvienoto Nāciju Organizācijas konvencijas par personu ar invaliditāti tiesību īstenošanas pamatnostādņem un Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju.

Otrās nodaļas teorētisko bāzi veido Timotija Ambroza un Krispina Peina sastādītā grāmata „Muzeju darbības pamati”. Šī grāmata ir tapusi ar UNESCO un Starptautiskās Muzeju padomes atbalstu un ir atzīta kā izglītojošs un profesionālu standartu veicinošs teorētiskais materiāls, kurā tiek aplūkots arī muzeju pieejamības raksturojums. Dženisas Majewskas grāmatā „Part of your general public is disabled: A handbook for guides in museums, zoos, and historic homes” tiek aprakstīts nepieciešamais aprīkojums, kā arī attieksmes un izturēšanās kultūra, lai neredzīgo un vājredzīgo cilvēku integrācija būtu veiksmīga. Uz šo grāmatu atsaucas daudzi rakstnieki un pētnieki, kuri savos darbos aplūko līdzīgas problēmas, kā piemēram, Ilze Knoka – rakstniecības un mūzikas muzeja direktores grāmata „Muzeju pieejamība cilvēkiem ar īpašām vajadzībām” ir vienīgā muzeoloģijas literatūra latviešu valodā, kurā tiek risināts pieejamības jautājums. Infrastruktūras un vides pieejamības risinājumi cilvēkiem ar invaliditāti latviešu valodā ir pieejami apvienības „Apeiron” interneta vietnē. Organizācija dibināta 1997. gadā un veicina cilvēku ar invaliditāti integrāciju sabiedrībā. Analizējot Latvijas Nacionālo mākslas muzeju, par pamatu tika izmantota muzeja interneta vietnē pieejamā informācija un Sujunšalijevas Nataļjas izveidotais informatīvais materiāls „Latvijas Nacionālais mākslas muzejs”.

Saīsinājumi: Lai darbs nekļūtu smagnējs, autore izmantoja muzeja nosaukumu saīsinājumus, kā piemēram, LNMM (Latvijas Nacionālais mākslas muzejs), kā arī organizāciju un institūciju saīsinājumus (piemērs, ANO jeb Apvienoto Nāciju Organizācija), pilno nosaukumu lietojot tikai gadījumos, kuros varētu rasties pārpratumi vai sarežģījumi ar saīsinājuma izpratni.

1. NEREDZĪGO UN VĀJREDZĪGO SOCIĀLĀS GRUPAS RAKSTUROJUMS

Neredzīgo un vājredzīgo cilvēku grupa tiek definēti kā personas ar invaliditāti. Definīcija, kurā tiek skaidrots, kam tiek piešķirta invaliditāte, jau atspoguļo šīs grupas pārstāvju vienu no nopietnākajām problēmām – sociālo integrāciju. „Personai invaliditāti nosaka ņemot vērā viņas fizisko vai psihisko spēju ierobežojuma pakāpi, kas apgrūtina viņa sociālo integrāciju. Atkarībā no minēto ierobežojumu smaguma pakāpes nosaka smagu invaliditāti (pirmā un otrā invaliditātes grupa) vai mēreni izteiktu invaliditāti (trešā invaliditātes grupa) ¹”.

Lai gan lielākā daļa no mums apzinās to, kas ir redzes invaliditāte, tomēr robeža starp neredzību un vājredzību ir ļoti trausla. Termins „vājredzīgs” ir salīdzinoši plašs, ņemot vērā to, ka šajā grupā tiek ietverti cilvēki, kuriem redzes spējas ir ļoti minimālas, līdz pat cilvēkiem, kuri var redzi koriģēt ar lēcu vai ķirurģijas palīdzību.

Vislielākais neredzīgo un vājredzīgo skaits novērojams starp cilvēkiem pusmūža vecumā. Pēdējo gadu laikā sabiedrība kopumā strauji noveco, mirstības procents kļūst ar vien lielāks salīdzinājumā ar dzimstību (skat. 1. att. ²). Attēlā nr. 1. tiek atainota Latvijas šī brīža situāciju, jāsecina, ka salīdzinoši arvien vairāk cilvēku Latvijā atrodas riska grupā³. Vecuma grupas, kuras šobrīd dominē Latvijā ir cilvēki, vecumā no 25 – 30 gadi un 50 – 55 gadi. Tomēr redzes invaliditāti var izraisīt dažādi faktori, tādēļ ne tikai pusmūža cilvēki atrodas riska grupā.

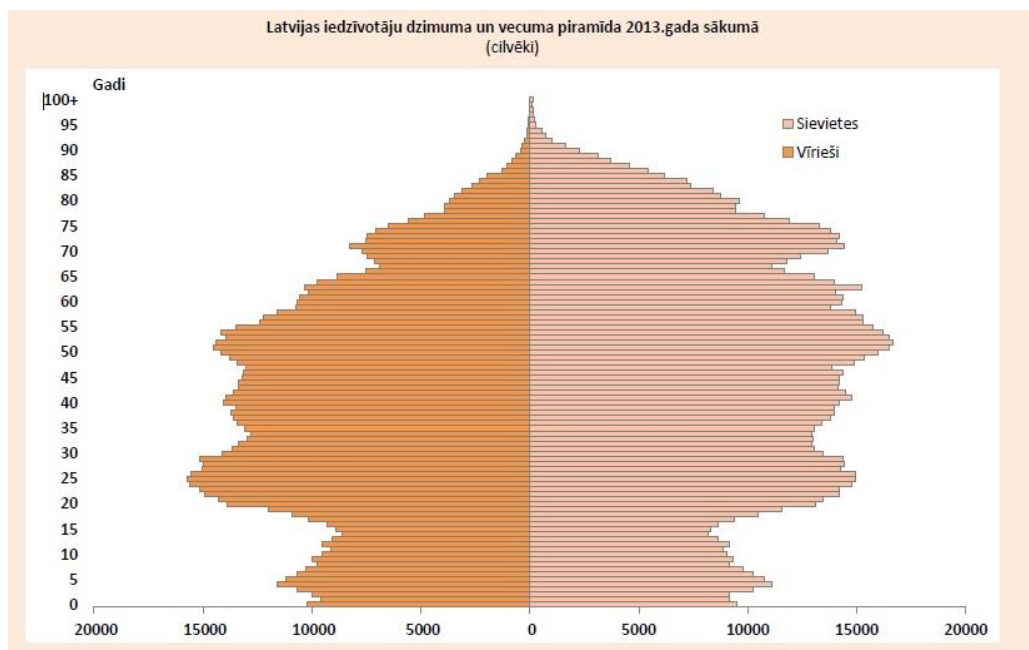
¹ Konsolidētais „Invaliditātes dimensijas” monitorings. (2009). *Latvijas pašvaldību cilvēku ar invaliditāti integrācijas rīcības plāns*. Pieejams:

http://cilvektiesibas.org.lv/site/record/docs/2012/02/07/Pashvaldibu_riiciibas_plaans [skatīts 2014, 14. aprīlis].

² Latvijas Statistika. (2013). *Demogrāfiskās statistikas galvenie rādītāji 2012. gadā*. Pieejams:

http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_11_demografiskas_statistikas_galvenie_raditaji_2012_13_00_lv.pdf [skatīts 2014, 10. aprīlis].

³ Pildava, Santa. (2013). *Ar vecumu saistīta makulas deģenerācija*. Pieejams: <http://www.doctus.lv/2013/7/ar-vecumu-saistita-makulas-degeneracija> [skatīts 2014, 12. aprīlis].

1. attēls. Latvijas iedzīvotāju dzimuma un vecuma piramīda 2013. gada sākumā

(Demogrāfiskās statistikas galvenie rādītāji 2012. gadā, 2013, 5. lpp.)

Trīs galvenie iemesli, kādēļ rodas problēmas ar redzi:

1. Ar vecumu saistīta makulas deģenerācija:

šis ir pasaulē visizplatītākais neredzības un vājredzības iemesls. Makulas deģenerācija ne vienmēr noved pie absolūtas neredzības, tomēr rada ļoti nopietnus redzes traucējumus. Makulas deģenerācija ir neatgriezenisks process, kuru veicina neveselīgs dzīvesveids, sirds – asinsvadu slimības, tomēr visbiežākais iemesls ir iedzimtība⁴.

2. Glaukoma:

arī glaukomas izraisīta redzes invaliditāte procentuāli vairāk novērojama pusmūža cilvēkiem. Glaukoma, tāpat kā makulas deģenerācija, neizraisa pēkšņu redzes zudumu, tas ir ilgstošs process, kura laikā noārdās tīklenes šūnas, veicinot neatgriezeniskas izmaiņas redzes nerva diskā, tādēļ rodas arī izmaiņas redzes laukā. Glaukoma ir asimptomātiska līdz pat vēlīnai stadijai, kad jau ir radušies neatgriezeniski redzes traucējumi. Biežāk novērojamie faktori, kas

⁴ Kenny, Tim. (2013). *Age-related Macular Degeneration*. Pieejams: <http://www.patient.co.uk/health/age-related-macular-degeneration-leaflet> [skatīts 2014, 21. aprīlis].

izraisa glaukomu ir paaugstināts iekšējais acs spiediens, lēni noritošs acs tīklenes iekaisums, vai arī ģenētiskais faktors⁵.

3. Cukura diabēts:

cukura diabēts izraisa dažādas acs komplikācijas tomēr diabētiska retinopātija ir viena no visnopietnākajām komplikācijām. Diabētiskā retinopātija veicina tīklenes kapilāru izmaiņas. Asinsvadu sienīgas kļūst novājinātas un sāk laist cauri šķidrumu, kas veicina makulas tūsku un neatgriezeniskus bojājumus tīklenē⁶. Atšķirībā no glaukomas un makulas deģenerācijas, diabēta riska grupā ietilpst visa vecuma cilvēki. Attēlā nr. 2⁷ ir iespējams aplūkot situāciju Latvijā. Pieci simti astoņdesmit septiņiem cilvēkiem ir konstatēta makulopātija, jeb makulas deģenerācija, kā jau tika minēts iepriekš, šāda veida makulas deģenerācija laika gaitā kļūst arvien nopietnāka un spēj attīstīties līdz pat pilnīgai neredzībai. Tabulā norādīts arī personu skaits, kuras cukura diabēta rezultātā ir kļuvušas neredzīgas. Diabēts veicina arī kataraktu, tā simptomi ir kontrasta zudums, neskaidra redze un nespēja redzēt spilgtā gaismā⁸.

Statistiskais reģions	Pacientu skaits	Acis pārbaudītas		Makulopātija	Aklums
2012.gads					
Latvija	57702	37010		587	131

2.attēls. Ar cukura diabētu reģistra uzskaitē esošo pacientu skaits sadalījumā pa cukura diabēta komplikācijām (redzes invaliditāte) 2010. – 2012.gadā. Slimību profilakses un kontroles centrs.

Šie ir vieni no visizplatītākajiem redzes invaliditātes ierosinātājiem, tomēr pastāv arī citi faktori, kas izraisa redzes zudumu, ne vienmēr saistīti ar slimībām, vecuma izraisītām organisma

⁵ Volksone, Lāsma. (2013). *Glaukoma un tās terapija mūsdienīgā izpratnē*. Pieejams: <http://www.doctus.lv/2014/3/glaukoma-un-tas-terapija-musdieniga-izpratne> [skatīts 2014, 21. aprīlis]

⁶ Lejnīks, Aivars. *Klīniskā medicīna*. Rīga: Medicīnas apgāds, 2012.

⁷ Slimību profilakses un kontroles centrs. (2012). *Statistikas dati par 2012. gadu: Cukura diabēts*. Pieejams: <http://www.spkc.gov.lv/veselibas-aprupes-statistika/> [skatīts, 2014, 21. aprīlis].

⁸ Šalvaja, Svetlana. (2010). *Cukura diabēta ietekme uz acs struktūrām*. Pieejams: <http://www.optometristiem.lv/2010/12/cukura-diabeta-ietekme-uz-acs-strukturam/> [skatīts 2014, 22. aprīlis]

deģenerācijām vai paša indivīda nolaidību pret veselību. Daļa cilvēku redzi zaudē pēkšņi, tas visbiežāk izskaidrojams ar nelaimes gadījumiem, drošības pasākumu neievērošanu darbā, svešķermeņu iekļūšanu acīs. Redzes invaliditāti kopš dzimšanas pārsvarā izraisa komplikācijas grūtniecības laikā, neveiksmīgas vai priekšlaicīgas dzemdības, kā arī ģenētiskas mutācijas. Apskatot attēlu nr. 3⁹ un nr. 4¹⁰ var secināt, ka redzes invalīdu skaits vecuma grupā no 0 –17 gadiem ir ievērojami mazāks nekā jebkurā no pieaugušo vecuma grupām. Arī Latvija nav izņēmums, un lielāko redzes invalīdu skaitu sastāda cilvēki vecuma grupā, sākot no četrdesmit gadiem.

Diagnoze	SSK – 10 kods	Invalīdu skaits	t.sk.		t.sk. pēc vecuma		
			vīrieši	Sievietes	18 - 39	40 - 59	60 +
Acu un to palīgorgānu slimības	B58; D31; H05-H54; Q12-Q15;	537	250	287	77	136	324

3. attēls. *Pieaugušo pirmreizējā invaliditāte 2012.gadā.* Slimību profilakses un kontroles centrs.

Diagnoze	SSK – 10 kods	Invalīdu skaits	t.sk.		t.sk. pēc vecuma	
			Zēni	meitenes	0 – 6	7 – 17
Acu un to palīgorgānu slimības	B58; D31; H05-H54; Q12-Q15;	41	22	19	23	18

4. attēls. *Pieaugušo pirmreizējā invaliditāte 2012. gadā.* Slimību profilakses un kontroles centrs

Kas attiecas uz statistiku, kas veltīta tieši redzes invalīdu uzskaitē, jāatzīst, ka grūti ir apzināt dinamiku, vai redzes invalīdu kļūst vairāk, vai mazāk, un kādas ir šo procesu procentuālās

⁹ Slimību profilakses un kontroles centrs. (2012). *Statistikas dati par 2012. gadu: Invaliditāte*. Pieejams: <http://www.spkc.gov.lv/veselibas-aprupes-statistika/> [skatīts, 2014, 21. aprīlis].

¹⁰ Turpat.

izmaiņas. Tabulās atspoguļota statistika, kura parāda, kas tieši Latvijā ir galvenais cēlonis redzes invaliditātei. Neskatoties uz šiem datiem, tomēr ir sarežģīti apzināt kopējo redzes invalīdu skaitu, jo nav izveidota datubāze, kurā būtu iekļauti dati, kas ir saistīti ar personu vecumu, dzimumu, sociālo piederību u.tml.

1.1. Terminoloģijas lietojuma pamatojums attiecībā uz redzes invalīdiem

Sabiedrībā pastāv diskusija par to, kas ir iecietīgs un nediskriminējošs apzīmējums cilvēkiem, kurus acu un to palīgorgānu slimības ir novedušas līdz pilnīgam vai daļējam redzes zudumam. Tiek uzskatīts, ka latviešu valodā nekorekti ir izmantot vārdu „akls” īpašības vārda formā. Latviešu valodas vārdnīcā viens no vārda „akls” skaidrojumiem ir sekojošs – „Tāds, kam nav redzes spējas; tāds, kam uz brīdi zudusi spēja redzēt; neredzīgs [...]”¹¹. Tomēr šim vārdam ir doti vēl septiņi skaidrojumi, piemēram, „tāds, kas nav pakļauts prāta vērtējumam, kontrolei [...]”¹², „cilvēks, kas neapzināti palīdz īstenot kāda savtīgos nolūkus”¹³. Tiek secināts, ka vārds „akls” nav viennozīmīgs cilvēka ar redzes invaliditāti skaidrojums, jo tiek lietots arī gadījumos, kuros tiek raksturota kādas darbības veikšanas nespēja vai cilvēka neapzināta rīcība. Aizsākumi meklējami vārda „akls” etimoloģiskajā skaidrojumā. Konstantīna Karuļa sastādītajā „Latviešu etimoloģijas vārdnīcā” aprakstītas divas versijas par šī vārda veidošanos latviešu valodā. Pirmajā no tām teikts, ka vārdam akls par pamatu kalpo lietuviešu vārds „āklas”¹⁴, savukārt šis vārds cēlies no indoeiropiešu pirmvalodas rekonstruētās formas „ok”¹⁵ jeb „redzēt”¹⁶ un verba „akt” – vārds „akls” ir atvasināts no šī verba¹⁷. Otra versija ir Endzelīna piedāvātais skaidrojums, ka latviešu valodas vārda „akls” pirmatnējā forma ir lietuviešu vārds „apākti”¹⁸ jeb – „tapt neredzīgam”. Vārdnīcā skaidrots, ka Ziemeļvidzemē par „aklu” dēvēts redzīgs cilvēks, kurš ir neuzmanīgs un pieļauj kļūdas, (tas apstiprinās arī Latviešu valodas sinonīmu vārdnīcā, kurā viens

¹¹ Guļevska, Dainuvīte. (1987). *Latviešu valodas vārdnīca* :A – Ž Rīga : Avots. 37.lpp

¹² Turpat.

¹³ Turpat.

¹⁴ Karulis, Konstantīns. (1992). *Latviešu etimoloģijas vārdnīca* :2 sējums. 1. Sēj. Rīga : Avots. 62.lpp

¹⁵ Turpat.

¹⁶ No šīs formas cēlies arī vārds „acs”.

¹⁷ Karulis, Konstantīns. *Citētais darbs*.62.lpp

¹⁸ Turpat.

no vārda „akls” sinonīmiem ir vārds „stulbs”¹⁹⁾ un netiek attiecināms uz cilvēku, kuram nav redzes spēju – šim nolūkam tiek lietots vārds „neredzīgs”²⁰. „Latviešu valodas vārdnīcā” vārda „neredzīgs” skaidrojums ir sekojošs – „Tāds, kam nav redzes spēju; akls”²¹. Šajā gadījumā vārds „neredzīgs” neapzīmē neko citu kā cilvēku ar redzes disfunkciju.

Vārdu „akls” neizmanto, ja runā par personu, šo vārdu var lietot, lai skaidrotu stāvokli, kādā persona ir nonākusi, piemēram, „cukura diabēts ir viens no akluma izraisošajiem faktoriem”. Šajā gadījumā vārds „akls” nav aizskarošs, jo apzīmē stāvokli, ne personu to iespējams pamatot ar „Latviešu valodas vārdnīcas” skaidrojumu – aklums jeb – „redzes traucējums, kam raksturīga pavājināta spēja redzēt krēslā un naktī”²². Iemesls, kādēļ daudzi cilvēki lieto vārdu „akls”, neapzinoties tā nekorektumu, iespējams, ir tā tiešais tulkojums no angļu valodas vārda „blind”²³. Atšķirībā no latviešu valodas, angļu valodā vārds „blind” ir korekts apzīmējums cilvēkam, kurš ir neredzīgs, tāpat kā sinonīmi „sightless”, kas vairāk atbilst latviešu valodā lietotajam vārdam „neredzīgs”²⁴. Kas attiecas uz vājredzīgajiem, tad apzīmējums „vājredzīgs cilvēks” ir korekts apzīmējums, tomēr kā jau tika minēts iepriekš, sabiedrībā mēdz pastāvēt maldīgs priekšstats, ka vājredzīgie ir cilvēki, kuriem ir iespējams savu redzi koriģēt, tādejādi panākot labu redzi. Ja runā par abām grupām kopumā, tādā gadījumā pieņemts lietot vārdu savienojumu – „redzes invaliditāte”, „redzes invalīdi”. Vārds „invalīds” nav personu aizskarošs apzīmējums. To nosaka arī ANO konvencijas terminoloģijas paraugs, kurā norādīts, ka nepareizi ir lietot apzīmējumu „fiziski vai garīgi atpalicis” vai „fizisks trūkums”, jālieto ir apzīmējums „cilvēks ar invaliditāti”²⁵.

1.2. Neredzīgās un vājredzīgās personas. Atšķirību kritēriji

Gan neredzīgajiem, gan vājredzīgajiem ir traumēta redzes funkcija, tomēr starp viņiem pastāv fizioloģiska un psiholoģiska atšķirība. Atšķirīgie kritēriji spilgti raksturo abas šīs grupas.

¹⁹ E. Grīnberga, O. Kalnciems, G. Lukstiņš, J. Ozols, A. Pārupe, E. Rauhvargers.(1998)

Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca Rīga : Avots. 25.lpp

²⁰ Karulis, Konstantīns. *Citētais darbs*. 62.lpp

²¹ Guļevska, Dainuvīte. (1987). *Latviešu valodas vārdnīca :A – Ž* . Rīga : Avots. 509.lpp

²² Turpat. 37.lpp

²³ sastādījusi Dz. Kalniņa. *Angļu-latviešu, latviešu-angļu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2003 511.lpp

²⁴ Turpat. 754.lpp

²⁵ Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons”.(2007). *Rokasgrāmata*. Pieejams:

http://cilvektiesibas.org.lv/site/record/docs/2012/02/07/rokasgramata_invaliditates_dimensijas.pdf [skatīts 2014, 15. aprīlis] 8.lpp.

Redzes asumu var iedalīt četrās grupās, un to var noteikt, veicot tāluma redzes pārbaudi. Persona atrodas piecu metru attālumā no tabulas, uz kuras desmit līdz divpadsmit rindās izvietotas dažāda izmēra zīmes (tie var būt arī Landolta gredzeni, simboli, attēli²⁶). Rindu lielums atbilst redzes asumam.

1. Cilvēki ar normālu redzi.

Šajā grupā ietilpst cilvēki, kuri spēj saskatīt redzes pārbaudes tabulas pirmspēdējo vai pēdējo rindu. Šāda redze tiek apzīmēta ar 1.0 vai 2.0²⁷ un nav nepieciešamas redzes korekcijas²⁸.

2. Cilvēki ar nelieliem redzes traucējumiem.

Šajā grupā ietilpst cilvēki, kuri redzi var koriģēt, tādējādi iegūstot pilnvērtīgu redzi. Redzes bojājumi parasti novērojami acs optiskajā sistēmā²⁹. Redzi ir iespējams koriģēt, pielietojot lēcas vai ar ķirurģijas palīdzību.

3. Cilvēki ar nopietniem redzes traucējumiem, jeb vājredzīgie.

Redzes asums nepārsniedz 0.3 Atšķirībā no neredzīgajiem spēj saskatīt gaismu, arī objektus, kontūras. Cilvēki, kuri pat pēc koriģējošām operācijām vai redzes korekcijām, ar lēcu palīdzību nespēj iegūt pilnvērtīgu redzi. Šīs grupas pārstāvjiem lasīšana un rakstīšana sagādā grūtības, bet ir iespējama.

Grupās pārstāvjus ir iespējams iedalīt vēl četrās grupās pēc oftamoloģes L. Hivarinenas izveidotās klasifikācijas³⁰:

- 3.1. Gaismas uztvere bez projekcijas. Šīs grupas pārstāvji, funkcionējot visās jomās, izmanto neredzīgo tehnikas.
- 3.2. Gaismas uztvere ar projekciju. Šīs grupas pārstāvji pārsvarā izmanto neredzīgo tehnikas ikdienas dzīvē, tomēr pastāv jomas, kur ir iespējama funkcionēšana bez neredzīgo tehnikām, piemēram, pārvietošanās.
- 3.3. Formu uztvere ar redzes asumu 0,05. Šajā grupā ietilpst cilvēki, kuri izmanto gan neredzīgo tehnikas, gan spēj iztikt arī bez tām. Viss atkarīgs no indivīda pielāgošanās spējām un no tā vai vājredzība ir iegūta pēkšņi, vai pakāpeniski.

²⁶ Rosenthal, Bruce. (2006). *Visual vs. Acuity Contrast Sensitivity*. Pieejams: <http://www.optometricmanagement.com/articleviewer.aspx?articleid=71599> [skatīts 2014, 24. aprīlis].

²⁷ Rosenthal, Bruce. *Citētais darbs*.

²⁸ Ģeida, Ligita. *Atbalsta materiāls darbam ar vājredzīgiem un neredzīgiem izglītojamajiem*. Pieejams: http://strazduskola.lv/wp-content/uploads/documents/vajredz_neredz.pdf [skatīts 2014, 1. Aprīlis] (4.lpp)

²⁹ Turpat.

³⁰ Turpat.

3.4. Formu uztvere ar asumu, kas lielāks par 0,05. Šīs grupas pārstāvji salīdzinājumā ar pārējām trijām grupām redz vislabāk. Šī grupa robežojas ar cilvēkiem, kuriem ir nelieli redzes traucējumi.

4. Cilvēki bez redzes spējām, jeb neredzīgie.

Šīs grupas pārstāvju redzes asums nepārsniedz 0,02 ar labāk redzošo aci. Cilvēkiem, kuri ir neredzīgi, nav iespējams saskatīt gaismu³¹.

1.3. Psiholoģisko aspektu analīze

Neredzība un vājredzība ir gan psiholoģiska, gan fiziska trauma. Tomēr psiholoģisko aspektu ietekmē neredzīgā vai vājredzīgā redzes asums un iemesls, kādēļ ir zaudēta redze un kādā vecumā ir zaudēta vai daļēji zaudēta redze.

Cilvēki, kuriem redzes invaliditāte ir kopš dzimšanas daudz vieglāk sadzīvo ar savu stāvokli. Pirmkārt, viņi jau kopš bērnības spēcīgāk koncentrējas uz citu maņu izkopšanu, tādejādi attīstot maņas, kuras nav saistītas ar redzi, tādas kā pieskāriens, dzirde, oža, parasti viņiem ir attīstītāka telpas izjūta. Otrkārt, vairākums gadījumos neveidojas depresija vai panikas lēkmes, tas skaidrojams ar to, ka šie cilvēki nav zaudējuši redzi, viņiem tās nekad nav bijis. „Zaudējums” ir lielākā psiholoģiskā atšķirība starp cilvēkiem, kuri ir kļuvuši neredzīgi un tiem, kuri kopš dzimšanas nespēj redzēt³².

Cilvēki, kuri spējuši redzēt, bet redzi zaudējuši cieš no tādām psiholoģiska rakstura problēmām, kā:

– depresija – šī ir viena no izplatītākajām problēmām neredzīgo un vājredzīgo vidū. Šajā gadījumā pastāv ievērojams bīstamības faktors, piemēram, pašnāvības draudi. Depresijas ierosinātāji ir pēkšņā drošības sajūtas zaudēšana, pamatprasmju zudums, daļējs komunikācijas zudums, izpratnes un vizuālā novērtējuma zudums. Lielākā daļa cilvēku, kuri zaudē redzi

³¹ Turpat.

³² Fox, Steven. (2012). *Visual Impairment: Understanding the Psychosocial Impact*. Pieejams: <http://www.medscape.com/viewarticle/773451> [skatīts 2014 2. aprīlis].

vairs nespēj veikt darba pienākumus, tādēļ ir spiesti pamest savu līdzšinējo darbavietu. Nespēja nodarboties ar saviem hobijiem, piemēram, gleznošanu, riteņbraukšanu, lasīšanu tādā kvalitātē kā iepriekš, arī ir ievērojami depresiju radoši faktori. Šīs pārmaiņas skar cilvēka personību, un liela daļa neredzīgo un vājredzīgo, kuri pēkšņi zaudējuši redzi, nespēj ar to samierināties³³.

– panikas lēkmes – pielāgošanās traucējumi spēj novest pie pēkšņām panikas lēkmēm. Tās parasti veicina pārlietu lielais stress. Šāda veida lēkmes raksturīgas neilgi pēc redzes zaudējuma, cilvēks nav apradis ar savu stāvokli. Tumsa vai daļēja tumsa var radīt paniku un izraisīt baiļu sajūtu³⁴.

1.4. Sabiedrības loma personu ar invaliditāti integrēšanā sociokultūras vidē

Balstoties uz ANO konvencijas 8. pantu, Latvija, tāpat kā citas dalībvalstis, ir apņēmusies organizēt atbilstošus pasākumus, lai sabiedrībā veicinātu izpratni par to, kas ir invaliditāte, kā raksturot personas, kuras cieš no invaliditātes. Kā arī apņēmusies organizēt pasākumus, kas veicinātu personu ar invaliditāti tiesību un cieņas ievērošanu. Eiropas Pamattiesību hartas 1. pantā ir noteikts, ka „cilvēka cieņa ir neaizskarama. Tā ir jārespektē un jāaizsargā”³⁵.

Personu ar invaliditāti integrēšanu sabiedrībā vai gluži pretēji – atstumtības sajūtu – veicina apkārtējā sabiedrība. Ikdienas kontakts ar līdzcilvēkiem, kā arī sociālais atbalsts un iespēju pieejamība, ietekmē cilvēka ar invaliditāti dzīves kvalitāti kopumā. Tā kā Latvija nav izņēmums un mūsu sabiedrībā dzīvo cilvēki ar dažāda veida invaliditāti, šajā gadījumā redzes invaliditāti, tad katrai no šīm invalīdu grupām būtu nepieciešama sabiedrības sapratne, kā arī atbalsts. Šis atbalsts izpaužas kā vienlīdzīgu iespēju pieejamība, psiholoģiskas palīdzības pieejamība. Darba devējiem būtu jābūt pretimnākošiem, ja cilvēks pēkšņi kļūst par invalīdu. Šādā situācijā būtu jāmeklē citas iespējas, kā šo cilvēku nodarbināt, ja viņš vairs nav spējīgs veikt iepriekšējos darba pienākumus. Jāņem vērā arī kāda veida invaliditāte cilvēkam ir, piemēram, redzes invalīdam darba apstākļus uzlabotu datora klaviatūras nodrošinājums Braila rakstā. Vides

³³ Shahid, Khadija. (2011). *The psychology of vision loss: Understanding psychosocial impacts of visual impairment/blindness and incorporating appropriate patient counseling*. Pieejams: <http://www.softconference.com/ao/sessionDetail.asp?SID=272089> [skatīts 2014, 2. aprīlis].

³⁴ Turpat.

³⁵ Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam (2013) Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/2013junijs/lmpamn_040613_inv.pdf [Skatīts 26. aprīlis]. 31 lpp

pieejamības uzlabojumi arī ir svarīgs aspekts, piemēram, lai neredzīgs vai vājredzīgs cilvēks spētu brīvi pārvietoties. Kā arī tādas normas kā sociāla un materiāla atbalsta pieejamība³⁶.

Lai gan pastāv normatīvie akti, kas paredz personu ar invaliditāti situācijas uzlabošanu Latvijā, vēl aizvien cilvēkiem nav pilnvērtīga iespēja realizēt savas tiesības un vēlmes. Kā arī daudzi cilvēki ar invaliditāti bieži vien nepārzina savas tiesības³⁷. Sabiedrības izpratnes un sapratnes trūkumu varētu izskaidrot ar neinformētību, iespējams lielai daļai Latvijas iedzīvotāju nav bijusi saskarsme ar cilvēkiem, kuriem ir invaliditāte, tādēļ grūti ir veicināt kopējo sabiedrības līdzjutību. Zināšanu trūkums, kā attiekties pret cilvēkiem ar invaliditāti, novērojams arī publisko pakalpojumu sfērā – iesaistītajām personām, iespējams, nav izpratnes par saskarsmi ar personām, kurām piemīt invaliditāte, nepietiekamas zināšanas, kādas ir viņu vajadzības. Piemēram, sarunā ar neredzīgu cilvēku jāreķinās ar fizisku kontaktu, uzrunājot neredzīgo ir jāpieskaras viņam, tādējādi norādot, ka uzrunājam tieši viņu, ne citu personu³⁸.

1.5. Likumdošana, kas attiecas uz diskriminācijas novēršanu un cilvēktiesību ievērošanu

Diskriminācija – tā ir neattaisnota un nepamatota rīcība vai attieksme pret cilvēkiem uz kāda noteikta pamata. Vēsturiski jau Latvijas Satversmē ir iestrādāts aizliegums pret diskrimināciju, tomēr šis punkts ir diezgan vispārīgs un nenorāda konkrētas sfēras, uz ko tā būtu attiecināma. Šobrīd ir ļoti daudz starptautisku dokumentu, kuros detalizēti tiek atrunātas cilvēku tiesības, kā arī pret diskriminācijas prasības.

Viens no nozīmīgākajiem dokumentiem, kas regulē dažādus diskriminācijas aspektus ir Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: „Ģenerālā Asambleja pasludina šo Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju par uzdevumu, kuru pildīt jātiecas visām tautām un visām valstīm, lai katrs cilvēks un katrs sabiedrības institūts, pastāvīgi ievērojot šo Deklarāciju, ar izskaidrošanu un izglītošanu censtos veicināt šo tiesību un brīvību respektēšanu un, realizējot nacionālos un starptautiskus

³⁶ Turpat. 31 lpp

³⁷ Turpat.

³⁸ Ģeida, Ligita. *Citētais darbs*.4.lpp

progresīvus pasākumus, nodrošinātu to vispārēju un efektīvu atzīšanu un īstenošanu kā Organizācijas dalībvalstu, tā arī to jurisdikcijā esošo teritoriju tautās³⁹.’’

Vispārējās cilvēktiesību konvencijas 27. pants paredz:

„Katram cilvēkam ir tiesības brīvi piedalīties sabiedrības kultūras dzīvē, baudīt mākslu, piedalīties zinātnes progresā un izmantot tā labumus.⁴⁰’’

Pamatojoties uz šo pantu cilvēkiem, neskatoties uz viņu dzimumu, vecumu, garīgo un fizisko stāvokli ir jānodrošina brīva piekļuve, kultūras un mākslas institūcijām. Nerespektējot cilvēkus ar īpašām vajadzībām (ar vārdu „nerespektēt’’ šajā gadījumā tiek saprasta jebkāda veida neieinteresētība, ignorēšana vai diskriminācija) tiktu pārkāpts cilvēktiesību 27. pants. Lai cilvēki ar invaliditāti spētu īstenot savas tiesības, pieejamībai būtu jābūt nodrošinātai visās dzīves jomās. Lai realizētu šo nodrošinājumu, ir jāapzina personas ar invaliditāti funkcionālo traucējumu veids (dzirde, redze, kustību, garīga rakstura traucējumi). Nepieciešamais pielāgojums atkarīgs no funkcionālo traucējumu veida: „cilvēkiem ar redzes invaliditāti ir nodrošināmi taktili apzīmējumi (sataustāmi), audio signāli, informācija Braila rakstā u.c.⁴¹’’.

Ja runa ir par telpu pieejamības nodrošinājumu, tad būtiski šāda veida problēmas risināt savlaicīgi (jau projekta izstrādes stadijā), piemēram, LNMM galvenā ēka šobrīd tiek rekonstruēta, tiktu ietaupīti līdzekļi, ja rekonstrukcijas laikā tiktu ieviestas tehnikas, kas atvieglotu nokļūšanu, iekļūšanu un muzeja apskati daudz pieejamāku tieši cilvēkiem ar invaliditāti. Bieži vien praksē ieviestie pielāgojumi cilvēkiem ar invaliditāti nav pieejami, šādus gadījumus var novērot arī Rīgas ielās, jo bieži pielāgojumi tiek veikti formāli, piemēram, uzbrauktuvju slīpums nav atbilstošs, lai cilvēks ratiņkrēslā viens pats spētu pa to pārvietoties, vai pat gadījumi, ka uzbrauktuves ir tik stāvas, ka pat ar pavadoņa palīdzību nav iespējams pārvietoties⁴². Sabiedrībai jāapzinās, ka ne vienmēr pielāgojumi, kas paredzēti cilvēkiem ar invaliditāti pieprasa lielu finansiālo atbalstu, ir pielāgojumi, kuri prasa tikai izpratni par to kā informāciju uztver, piemēram, cilvēki ar redzes invaliditāti. Šajā gadījumā informācija kas sniegta palielinātā šriftā un kontrastējošās krāsās ir labs iesākums, lai integrētu redzes invalīdus⁴³.

³⁹ Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> [apskatīts 2014, 26. aprīlis]

⁴⁰ Turpat.

⁴¹ Apvienoto Nāciju Organizācijas *Konvencijas par personu...* 38 lpp

⁴² Turpat. 38.lpp

⁴³ Apvienoto Nāciju *Organizācijas Konvencijas par personu...* 38 lpp

Attieksmi pret cilvēkiem ar invaliditāti ir noformulējusi arī Apvienoto Nāciju Organizācija. Šī organizācija izveidota 1945. gadā. Un tajā laikā ANO galvenais mērķis bija miera nodrošinājums pasaulē. Šobrīd ANO galvenie mērķi ir saglabāt mieru un drošību, kā arī, veicināt attīstību un cilvēktiesību ievērošanu⁴⁴.

Latvija ANO iestājās 1991. gadā, kad atjaunoja valstisko neatkarību⁴⁵. Savukārt 1995. gadā Latvijas valdībā tiek pieņemta Nacionālā cilvēktiesību aizsardzības programma, uz tās pamata tika izveidots Valsts cilvēktiesību birojs⁴⁶.

Lai cīnītos par cilvēku ar invaliditāti tiesībām ANO ir izveidota „Konvencija par Personu ar invaliditāti tiesībām un tās Fakultatīvais protokols”. Pamatojums konvencijas izveidei ir procentuāli liels cilvēku ar invaliditāti skaits. Visā pasaulē aptuveni 10% (~ 650 miljoni) cilvēku ir invaliditātē⁴⁷. Neskatoties uz konvencijas esamību, cilvēktiesības vēl joprojām netiek pilnvērtīgi ievērotas. Tomēr jāņem vērā katras valsts specifika, sabiedrības izglītošana diskriminācijas jautājumos ir ilgstošs process, kas prasa vairākus gadus. Kā arī kultūras institūciju pielāgošana normatīviem aktiem nav vienkāršs process. Liela daļa kultūras institūciju atrodas telpās, kuras nav bijušas paredzētas, piemēram, muzeja vajadzībām. Tādēļ to pielāgošana prasa laiku, kā arī ievērojamas finanses, tomēr šiem argumentiem nevajadzētu būt kā attaisnojumam. Diskriminācijas mazināšanas un pieejamības palielināšanas direktīvas vajadzētu uzstādīt kā mērķi, uz ko tiekties nākotnē, ja līdz šim tas vēl nav veikts.

ANO konvencijā ir noteikts, ka:

„Dalībvalstis atzīst invalīdu tiesības piedalīties kultūras dzīvē. Dalībvalstis dara visu, lai:

* kultūras materiāli ir pieejami invalīdiem saprotamā veidā;

* lai visas kultūras pasākumu vietas ir pieejamas invalīdiem. (Kultūras pasākumu vietas ir teātri, muzeji, kinoteātri, bibliotēkas un tūrisma objekti.)⁴⁸”.

Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 30. pantā skaidri tiek iezīmēts, ka dalībvalstīm būtu jāsekmē invalīdu pieeja kultūrai, kā arī visāda veida kultūras institūcijām

⁴⁴ Ignatāne, Gunda, Aija Lulle. (2005) *Rokasgrāmata par ANO*. Jelgava: UNDP. 7.lpp

⁴⁵ Turpat.

⁴⁶ Turpat 38.lpp

⁴⁷ Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons”.(2007). *Rokasgrāmata*. Pieejams: http://cilvektiesibas.org.lv/site/record/docs/2012/02/07/rokasgramata_invaliditates_dimensijas.pdf [skatīts 2014, 15. aprīlis] 7.lpp

⁴⁸ Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons”.(2007). *Rokasgrāmata*. 51.lpp

2. CILVĒKI AR ĪPAŠĀM VAJADZĪBĀM MUZEJU VIDĒ

Mūsdienās muzeji ir ļoti daudzveidīgi, katram no mums ir iespēja piemeklēt sev interesējoša profila muzeju. Tos var iedalīt, piemēram, pēc kolekcijas: militārie muzeji, mākslas muzeji, kompleksie muzeji, etnogrāfijas muzeji. Vēl muzejus iedala pēc īpašnieka vai finansētāja, piemēram, valsts muzeji, armijas muzeji vai neatkarīgie jeb privātie muzeji. Pastāv iedalījums arī pēc mērķa grupām, tie var būt specializētie muzeji, vispārēja rakstura publiskie muzeji un mācību, jeb izglītojošie muzeji⁴⁹. Tomēr, neskatoties uz daudzveidīgo piedāvājumu, cilvēkiem ar redzes invaliditāti izvēles iespējas nav tik plašas kā lielākajai daļai sabiedrības. Ir nepieciešami atbilstoši pielāgojumi, lai muzeju un tā eksponātus padarītu pieejamus. Pieejams muzejs ir tāds, kura infrastruktūra un eksponāti ir pielāgoti tā, lai redzes invalīds, bez īpašas apkārtējo cilvēku palīdzības var nokļūt līdz muzejam, iekļūt muzejā un izmantot tā sniegtos pakalpojumus.

Starptautiskās muzeju padomes (ICOM) muzeja definīcija ir sekojoša: „Sabiedrībai pieejama un tās attīstību veicinoša pastāvīga bezpeļņas institūcija [...]”⁵⁰. Savukārt Apvienotās Karalistes Muzeju Asociācijas muzeju definē šādi: „... [muzejs ir] iestāde, kurā tiek vāktas, dokumentētas, saglabātas izstādītas un interpretētas materiālās liecības un ar tām saistīta informācija, un kura darbojas sabiedrības interesēs”⁵¹. Visbeidzot Amerikas muzeju alianses (sākotnēji – Amerikas muzeju asociācija) muzeju definē kā „Bezpeļņas pastāvīga, vispārārstīta institūcija, [...] atvērta publikai un darbojas sabiedrības interesēs [...]”⁵². Visās iepriekš minētajās muzeja definīcijās, vienojošais ir apgalvojums, ka muzejs darbojas sabiedrības interesēs un ir sabiedrībai pieejams. Muzeja pamatuzdevumi ir sabiedrības izglītošana un tās estētisko vērtību bagātināšana, kā arī vēsturisko vērtību un mākslas saglabāšana un uzkrāšana. Tomēr arī arhīvos ir iespējams uzglabāt un saglabāt muzeja vērtības, tādēļ cilvēka apmeklējuma nepieciešamība, atšķir muzeju no arhīva.

Muzejs ir sarežģīta institūcija, to veido dažādas struktūras, sākot ar muzeja arhitektūru, telpu un vides pielāgojumiem (piemēram, atbilstošs apgaismojums un mitruma līmenis telpās), līdz pat profesionālu darbinieku (restauratoru, kuratoru, sabiedrisko attiecību speciālistu,

⁴⁹ Ambrozs, Timotijs, Krispins Peins. (2002). *Muzeju darbības pamati*. Rīga: Apgāds Mantojums. 2-6.lpp

⁵⁰ International Council of Museums. (2008) *ICOM Definition of a Museum*. Pieejams: <http://archives.icom.museum/definition.html> [skatīts 2014, 20. aprīlis]

⁵¹ Ambrozs, Timotijs, Krispins Peins. *Citētais darbs*. 2-6.lpp

⁵² Alexander, P. Edward, Mary Alexander. (2008). *Museums in Motion: An Introduction to the History and Functions of Museums*. Lanham, Rowman Altamira.

pedagogu u.c.) pieejamībai un muzeja krājuma un politikas veidojošiem kritērijiem⁵³. Vissvarīgāko lomu muzejā spēlē tā darbinieks, kas veido muzeja tēlu, savā attieksmē un rīcībā atspoguļojot tā vērtības un pamatprincipus. Darbinieku kolektīvā ietilpst arī tehniskie darbinieki, muzeja krājuma uzraugi, apsargi, atbildīgie par izglītojošo sfēru u.c.⁵⁴, tādēļ visiem, kuri ir iesaistīti muzeja ikdienas procesos, būtu nepieciešams ievērot vienu no tā pamatprincipiem – būt vienlīdzīgi laipniem un saprotošiem attiecībā uz jebkuru no apmeklētājiem.

Mūsdienās arvien vairāk tiek domāts par cilvēku ar invaliditāti integrāciju muzeju vidē. Nevar apgalvot, ka muzejs ir neieinteresēts veikt pielāgojumus, kas saistīti ar šīs sociālās grupas pamatvajadzību nodrošināšanu. Būtiskus sarežģījumus, integrācijas procesu attīstībā, rada infrastruktūras nepiemērotība. Liela daļa muzeju ir ierīkoti ēkās vai telpās, kuras neatbilst muzeju prasībām⁵⁵. Liela daļa memoriālo muzeju atrodas dzīvokļos vai dzīvojamajās ēkās. Lai šāda veida muzejus pielāgotu, cilvēku ar invaliditāti vajadzībām, nepieciešams liels finansiālais ieguldījums.

2.1. Atbilstošas infrastruktūras izveide veiksmīgai neredzīgo un vājredzīgo integrācijai muzeju vidē

Būtisks nosacījums, apmeklējuma pieejamības veicināšanā, ir muzeja atrašanās vieta. Ja muzejs atrodas tālu no sabiedriskā transporta pieturvietas, tas apgrūtina neredzīgo un vājredzīgo nokļūšanu līdz tam. Sevišķi gadījumos, ja muzeja apmeklējums ir plānots vienatnē⁵⁶. Šādi gadījumi ir reti, un tie pārsvarā attiecas uz cilvēkiem ar vājredzību, jo neredzīgie, ārpus sev ierastas vides, parasti dodas kopā ar pavadoni⁵⁷.

Muzeja ārpusē ir jābūt norādēm, kas palīdz orientēties neredzīgajiem un vājredzīgajiem, piemēram, pievadceļi vai muzeja nosaukums pietiekami lielā izmērā. Izkārtnes, ziņojumu stendi, atkritumu urnas nedrīkst aizšķērsot ieeju muzejā. Iejas durvis no stikla noteikti jāatzīmē ar kontrastējošu joslu cilvēka acu un vidukļa augstumā⁵⁸. Ja uz muzeja ieeju ved trepes, tad pirmajam un pēdējam pakāpienam jābūt iezīmētam ar vājredzīgiem cilvēkiem saprotamu

⁵³ Alexander, P. Edward, Mary Alexander. Citetais darbs.

⁵⁴ Ambroz, Timotijs, Krispins Peins. *Citētais darbs* 2-6.lpp

⁵⁵ Piemēram, Vroclavas Laikmetīgās mākslas muzejs ir ierīkots bunkurā – tas iepriekš kalpoja kā slēpnis vācu karavīriem. Sk. Muzeum Współczesne Wrocław. (2013). Paweł Althamer. Polietylen. W ciemności. Wrocław: First edicion.

⁵⁶ Ambroz, Timotijs, Krispins Peins. (2002). *Citētais darbs*.

⁵⁷ Knoka, Ilze. (2003). *Muzeju pieejamība cilvēkiem ar īpašām vajadzībām*. Rīga: Mantojums

⁵⁸ Stikla durvis, bez brīdinājuma joslas, vājredzīgajiem var radīt optisku ilūziju par durvju neesamību.

apzīmējumu, – visbiežāk izmanto dzeltenu joslu⁵⁹. Šo prasību ievērošana, būtiski atvieglotu redzes invalīdu piekļuvi muzeja telpām.

Arī muzeja iekštelpās liela nozīme ir orientēšanās atvieglojumiem. Redzes invalīdiem ir nepieciešamas norādes, lai viņi veiksmīgi spētu pārvietoties muzeja telpās. Šādam mērķim tiek izmantoti 3D jeb taktilie modeļi – tie var būt gan kā muzeja ēkas kopskata makets, gan katras telpas iekārtojuma makets. Taktila kartes var tikt izvietotas gan pie ieejas, gan katrā telpā atsevišķi. Ja grīdas ir dažādos līmeņos, tad par to noteikti ir jābrīdina, izveidojot kontrastējošās joslas. Muzejos ar vairākiem stāviem jābūt pieejamam liftam. Lai neredzīgajam būtu iespēja izmantot liftu, tam jābūt aprīkotam ar pogām Braila rakstā. Bieži pie ieejas un muzeja telpās ir izvietoti paklāji, tie var sekmēt orientēšanos, tomēr nenostiprināti paklāji ir bīstami, jo aiz tiem var aizķerties un paklupt. Svarīgi ir ievērot iekšējo telpu profilējumu atbilstošu izvietojumu, jo pēkšņi sienu izvirzījumi vai asi stūri var apdraudēt ne tikai redzes invalīdu drošību. Sienu krāsojums muzejā var sekmēt eksponātu pieejamību, neitrāla sienu krāsa veicina kontrastu, tādejādi akcentējot eksponātu. Sienu krāsojumam nevajadzētu būt spilgtam, jo tādā gadījumā tas dominētu pār eksponātu un traucētu vājredzīgajiem apmeklētājiem⁶⁰.

Vājredzīgajiem apmeklētājiem apgaismojums var būt noteicošais faktors muzeja eksponātu pieejamībai, pārāk spilgta gaisma spēj apžilbināt, arī tumšā apgaismojumā praktiski neiespējami redzēt ekspozīcijas priekšmetus. Pārāk spilgta saules gaisma izgaismo eksponātus, īpaši gleznas, un ir grūti saskatīt krāsas, savukārt neveiksmīgs gaismas krišanas leņķis var veidot atspīdumu vitrīnu stiklā un padarīt eksponātu vājredzīgajiem apmeklētājiem neredzamu. Tomēr daudziem mākslas darbiem ir nepieciešams atbilstošs apgaismojums, lai tos nebojātu. Tādēļ muzeja darbiniekiem ir sarežģīti izveidot ideālu apgaismojuma modeli, kas būtu paredzēts gan neredzīgo prasībām, gan eksponātu saglabāšanas noteikumiem⁶¹.

Visbeidzot svarīgi ir apmācīt muzeja darbiniekus trauksmes un evakuācijas gadījumos, jo īpaši cilvēku ar invaliditāti evakuācijā, jo panikas iespaidā redzes invalīdiem var zust telpas izjūta un muzeja darbiniekam noteikti ir jāpalīdz cilvēkiem ar invaliditāti pamest muzeja telpas šādos

⁵⁹ Latvijas Republikas Labklājības ministrija. (2011). Vadlīnijas būvnormatīvu piemērošanai attiecībā uz vides pieejamību personām ar funkcionāliem traucējumiem. Pieejams:

http://www.sam.gov.lv/images/modules/items/PDF/item_3610_VADLINIJAS.pdf [Skatīts 2014, 20. aprīlis]

⁶⁰ Apeirons. (2009). Pieejama vide attēlos. Pieejams: http://www.videspieejamiba.lv/lat/piejama_vide_attelos/ [Skatīts: 2014, 20. aprīlis]

⁶¹ Ambrozs, Timotijs, Krispins Peins. *Citētais darbs*.

gadījumos, kā arī pārliecināties par to, ka ārpus muzeja telpām cilvēks ar invaliditāti atrodas drošībā⁶².

Šie pielāgojumi attiecas uz muzeja telpu labiekārtojumu, tie būtiski atvieglotu neredzīgo un vājredzīgo cilvēku brīvu un komfortablu pārvietošanos muzeju iekštelpās, tomēr tie neatrisina vienu no svarīgākajām problēmām, proti, muzeja krājuma pieejamību.

2.2. Nepieciešamais aprīkojums muzeja vērtību pieejamībai neredzīgajiem un vājredzīgajiem

Iekļūšana muzejā un telpu iekārtojums ir svarīgs, lai cilvēki ar redzes invaliditāti spētu brīvi pārvietoties un justies komfortabli, tomēr galvenā muzeja vērtība ir ekspozīcija un tas ir visbiežākais muzeja apmeklējuma iemesls. Ir jāņem vērā cilvēku ar invaliditāti specifiskās vajadzības, apmeklētājs ar dzirdes invaliditāti neizmantos pielāgojumus, kuri paredzēti cilvēkiem ar redzes invaliditāti.

Sākotnēji var šķist, ka pielāgot muzeju cilvēkiem ar vājredzību ir vieglāk, nekā neredzīgajiem, tomēr tas ir vienlīdz sarežģīti abām redzes invalīdu grupām. Cilvēkiem ar vājredzību pastāv dažādas redzes disfunkcijas, piemēram, izteikta tuvredzība, makulas deģenerācija, nespēja pielāgoties gaismai un kontrastam. Redzes invalīdi, tāpat kā cilvēki bez redzes invaliditātes, uztver informāciju dažādi, daļa ir pieradusi lasīt Braila rakstā vai taktilā, citiem informāciju vieglāk ir uztvert ar dzirdes palīdzību. Ideālos apstākļos muzejam būtu jāpiedāvā visas no šīm tehnikām.

Ir muzeji, kuros ierīkotas atsevišķas telpas priekš neredzīgajiem un vājredzīgajiem apmeklētājiem. Tās atbilst izstāžu zāles principiem, ekspozīciju ir iespējams mainīt un aprīkot ar nepieciešamajām tehnoloģijām, izveidot atbilstošu telpu iekārtojumu un vizuālo noformējumu. Šādu pieejamības modeli, jeb pilota fāzi, mēdz izmantot muzeji, kuros iepriekš nav bijusi pieredze saistībā ar pielāgojumu izveidi redzes invalīdiem. Šādas telpas ir kā mācību modelis muzeja personālam, tādejādi, ir iespējams pilnvērtīgi izprast neredzīgo un vājredzīgo apmeklētāju

⁶² Knoka, Ilze. *Citētais darbs*.

vajadzības⁶³. Šādu projektu izveidi var atļauties tikai muzeji, kuriem ir pieejams pietiekams finansiālais nodrošinājums.

Tomēr šādam projektam nevajadzētu pastāvēt kā pamata modelim – atsevišķas telpas izveide neatrisina problēmu saistībā ar muzeja pieejamību. Izveidojot „īpašu” telpu, netiek veicināta neredzīgo cilvēku integrācija apkārtējā sabiedrībā. Viņiem daļēji tiek liegta izvēles brīvība⁶⁴. Šis risinājums piemērots pilota fāzes ietvaros, šādā veidā muzeja darbinieki spētu gūt pirmo nepieciešamo pieredzi, lai pēc tam pielāgotu muzeja telpas cilvēkiem ar redzes invaliditāti.

2.2.1. Audio gids muzeju vidē

Audio gida pieejamība ir veiksmīgs risinājums muzeju vērtību pieejamības veicināšanā neredzīgajiem un vājredzīgajiem apmeklētājiem. Tomēr pastāv atšķirība starp informāciju, kura ir interesanta un saprotama cilvēkam bez redzes traucējumiem un cilvēkiem ar redzes invaliditāti. Audio ierakstā, kas paredzēts apmeklētājiem bez redzes invaliditātes, parasti iekļauj visa muzeja ekspozīcijas aprakstu, sniedzot nelielu informāciju par katru no eksponātiem. Galvenokārt tā ir vēsturiska informācija par mākslinieku un mākslas darba vēstījumu⁶⁵. Šādos gadījumos audio gids kalpo kā aizstājējs gidam – pavadonim, vai pilda tulka funkcijas, gadījumos, ja pie eksponātiem ir pieejama rakstiska informācija valodā, kuru apmeklētājs nepārzina. Tomēr neredzīgajiem un vājredzīgajiem audio gids būtiski spēj atvieglot muzeja apmeklējumu. Redzes invalīdiem apskatāmo objektu apjoms nav tik būtisks kā kvalitāte. Tādēļ audio ierakstam ne vienmēr ir jāietver visa kolekcija, svarīgi ir izvēlēties nozīmīgākos muzeju raksturojošos eksponātus, kā arī taktilos eksponātus⁶⁶. Redzes invalīdiem paredzētā audio informācija sastāv no detalizēta eksponāta apraksta. Iesākumā ir jāizskaidro kas tiks apskatīts: vai tā ir glezna, skulptūra, vai kāds vēsturisks objekts. Pēc tam seko informācija, kāda parasti tiek sniegta cilvēkiem bez redzes invaliditātes, piemēram, ja tā ir glezna, tad kas ir autors, kāds ir māksliniecisks stils, kurā gadā šī glezna ir gleznota. Visbeidzot jāapraksta pats objekts, jāiezīmē tā aprises (šāda veida aprakstu veic gadījumos, kad objekts nav pieejams taktīlā, lai apmeklētājs bez redzes palīdzības spētu aptvert šī objekta izmērus), jāizskaidro forma, no kāda materiāla

⁶³ Hoyt O'Brien, Bridget. (2013). Emphasizing Observation in a Gallery Program for Blind and Low-Vision Visitors: Art Beyond Sight at the Museum of Fine Arts, Houston. Apskatīts: 18.03.2013, no: <http://dsq-sds.org/article/view/3737/3278>

⁶⁴ Knoka, Ilze. (2003). *Citētais darbs*.

⁶⁵ Majewski, J., (1987). Part of your general public is disabled; a handbook for guides in museums, zoos, and historic houses. Washington. Video and book set. 41.lpp

⁶⁶ Ambroz, Timotījs, Krispins Peins. *Citētais darbs*.

eksponāts veidots, kādas krāsas izmantotas, vai objektam ir īpaša faktūra, ja tā ir glezna, tad kas ir attēlots gleznā un kāds ir mākslinieciskais vēstījums⁶⁷.

Audio gids spēj sniegt izglītojošu un pārdomātu informāciju, tomēr atšķirībā no gida –pavadoņa nespēj pielāgoties apmeklētāju gaumei, sevišķi gadījumos, kad audio gids nav pieejams visiem ekspozīcijām. Kā arī gids – pavadoņš spēj atbildēt uz apmeklētāju jautājumiem, tādejādi sniedzot detalizētāku un apmeklētājam interesējošāku informāciju. Tomēr atšķirībā no gida – pavadoņa, audio ierakstu ir iespējams noklausīties vairākas reizes, un sniegtās informācijas kvalitāte būs nemainīga. Audio gids ir veiksmīgs risinājums gadījumos, kad muzeja apmeklētājs vēlas būt viens vai divatā ar pavadoņiem.

Ir muzeji, kuru audio gida ierakstu ir iespējams noklausīties iepriekš, apmeklējot muzeja interneta vietni. Šis ir veiksmīgs situācijas risinājums, jo cilvēks ar redzes traucējumiem, pēc audio ieraksta noklausīšanās var apzināt to, cik konkrētā muzeja apmeklējums būs viņam saistošs⁶⁸.

2.2.2. Braila raksts muzeju vidē

Brails ir starptautiski atzīts neredzīgo raksts. Tas ir punktraksts, kura pamatā ir seši reljefi punkti. Veidojot dažādas kombinācijas ar šiem sešiem punktiem, ir iespējams pārtulkot burtus no redzīgo uz neredzīgo cilvēku alfabētu, kā arī izveidot kombinācijas, kuras apzīmē nošu zīmes, ciparus, pieturzīmes, formulas. Šo rakstu lasa ar pirkstu galiem. Brailā visbiežāk tiek rakstītas grāmatas un mācību materiāli. Apkārtējā vidē Brailu izmanto, lai atvieglotu neredzīgo cilvēku pārvietošanos, piemēram, liftā cipariem būtu jābūt pieejamiem arī Brailā, lai neredzīgais spēj orientēties un pats brīvi pārvietoties⁶⁹.

Tie cilvēki, kuri ir neredzīgi kopš dzimšanas un vājredzīgie, kuri arī ar lēcu palīdzību nav spējīgi lasīt redzīgo rakstā vislabāk orientējas Braila rakstā, šo prasmi viņi apgūst skolā. Cilvēkus, kuri

⁶⁷ Art beyond sight. Art education for the blinds. Developing Skills of Describing Visual Images and Objects Using Non-visual Language. Pieejams: <http://www.artbeyondsight.org/mei/verbal-description-training/> [skatīts 2014, 20. marts]

⁶⁸ Sir John Soane's Museum. Audio Tours. Pieejams: http://www.soane.org/your_visit/audio_tours/ [skatīts 2014, 20. marts]

⁶⁹ Rubuls, Jānis & Co. (2007-2008). Latviešu valodas Braila raksta noteikumi. Rīga: Rubuls & Co. 4.lpp

redzi zaudē pakāpeniski ir iespējams jau laikus apmācīt lasīt Brailā, tomēr tie, kas redzi zaudē pēkšņi, izjūt grūtības iemācīties lasīt reljefu, viņu pirksti nav tik jūtīgi⁷⁰.

Braila rakstu muzejos izmanto, lai atvieglotu neredzīgo pārvietošanos muzeja telpās, piemēram, stāvu un telpu numerācijai vai muzeja aprakstam pie ieejas vajadzētu būt Brailā. Kas attiecas uz muzeja vērtību pieejamību – visos gadījumos, kur tiek izvietots eksponātu apraksts priekš redzīgajiem cilvēkiem, blakus vajadzētu izvietot aprakstu neredzīgo rakstā jeb Brailā. Tas attiecas uz visa veida tekstuālajiem materiāliem, kas paredzēti apmeklētāju izglītošanai un informēšanai⁷¹.

2.2.3. Radošo darbnīcu nodrošinājums

Radošo darbnīcu pieejamību muzejā var salīdzināt ar prakses iespējām skolā. Pēc teorētiskās informācijas apgūšanas var rasties vēlme to pielietot praktiski. Lai veicinātu apmeklētāju radošumu, muzeji piedāvā apmeklētājiem darboties praktiski. Mērķa grupa šāda veida aktivitātēm parasti ir bērni un jaunieši. Tomēr arī radošās darbnīcas varētu būt kā veiksmīgs neredzīgo un vājredzīgo cilvēku integrācijas veicinātājs sabiedrībā un muzeju vidē. Autores pieredze radošo darbnīcu organizēšanā bērniem Vroclavas Laikmetīgajā mākslas muzejā ir sniegusi izpratni kā optimāli apvienot teorētisko informāciju ar radošo jeb praktisko darbu. Radošo darbnīcu būtu vēlams iesākt ar nelielu, izglītojošu ievadlekciju, kas pievērš uzmanību kādam no muzeja eksponātiem un visbeidzot organizēt radošo darbu, kas savukārt atsauca uz ievadlekcijā iegūto informāciju. (autores pieredzes piemērs – VLMM katras pāra nedēļas svētdienā bērniem tika organizētas radošās darbnīcas. Tās parasti tika pielāgotas ar muzeja aktuālajai ekspozīcijai. Piemērs: muzejā bija izstādītas skulptūras, tādēļ radošā darbnīca tika iesākta ar nelielu ievadlekciju par to, kas ir skulptūras, no kādiem materiāliem tās parasti veido. Bērni tika iepazīstināti ar vēsturiski nozīmīgākajām skulptūrām kā arī mūsdienīgiem piemēriem. Šīs ievadlekcijas parasti bija īsas un konkrētas, lai dalībniekiem nekļūtu garlaicīgi, pēc lekcijas bērni tika aizvesti uz ekspozīciju telpām, kur tika parādīti pāris eksponātu piemēri. Pēc to aplūkošanas, bērni atgriezās lekciju telpā, kur jau bija sagatavoti visi nepieciešamie materiāli, lai viņi kopā ar vecākiem varētu veidot paši savas skulptūras.). Pēc līdzīga piemēra var organizēt

⁷⁰ Gaile, Irēna. (1998). Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā, 1889.-1961. Rīga: Latvijas Neredzīgo bibliotēka 4.-8. lpp

⁷¹ Latvijas Republikas Labklājības ministrija. (2011). Vadlīnijas būvnormatīvu piemērošanai attiecībā uz vides pieejamību personām ar funkcionāliem traucējumiem. Pieejams: http://www.sam.gov.lv/images/modules/items/PDF/item_3610_VADLINIJAS.pdf [Skatīts 2014, 20. aprīlis]

radošās darbnīcas jauniešiem vai bērniem ar redzes traucējumiem. Šāds pasākums ne tikai izglītotu neredzīgos un vājredzīgos, tas veicinātu viņu komunikāciju ar sava vecuma jauniešiem, kuriem nav redzes invaliditāte. Latvijā neredzīgie jaunieši un bērni vidējo un pamatskolas izglītību iegūst Strazdmuižas internātvidusskolā⁷². Jāņem vērā, ka šeit mācās bērni no visas Latvijas, tādēļ daļa no viņiem paliek internāta telpās arī darba dienu vakaros un brīvdienās. Šāda veida pasākumi padarītu viņu ikdienu interesantāku un, iespējams, jaunieši iegūtu sev jaunus draugus ārpus skolas telpām.

2.2.4. Muzeju lekciju programma

Lekciju lasījumi ir līdzeklis, kā prezentēt kolekcijas un izglītot sabiedrību. Muzejos tiek organizētas gan vienreizējas lekcijas, gan lekciju cikli, saistīti ar kādu konkrētu ekspozīciju, mākslinieku vai muzeja piedāvātu tematu. Ja muzejam nav bijusi pieredze un konkrēta plāna, kā šādā situācijā rīkoties, kas ir nepieciešams, lai šāda integrācija tiktu realizēta, tādā gadījumā lekcija, kuras laikā tiktu apskatīta šī tēma būtu gan ieguvums muzeja darbiniekiem gan sabiedrībai. Svarīgi ir piesaistīt profesionāļus, kuriem ir pieredze un izpratne darbā ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem, kā arī mērķa grupu (šajā gadījumā cilvēkus ar redzes invaliditāti). Šāda rakstura lekcijas veicina izpratni, par sabiedrībā līdz galam neizprastām vai arī neapskatītām tēmām.

2.2.5. Taktili apzīmējumi muzejos

Taktils ir uz speciāla papīra veidots reljefs⁷³. Taktila mērķis ir „pārtulkot” zīmējumus, kartes, rasējumus, telpu iekārtojumu un norādes neredzīgajiem un vājredzīgajiem uztveramā formā. Taktilu lasa ar pirkstiem, bet atšķirībā no Braila tas ir uztverams arī ar redzes palīdzību⁷⁴. To bieži izmanto kā mācību materiālu skolās, piemēram, anatomijā⁷⁵. Tomēr taktilu bez papildus informācijas ir sarežģīti uztvert. Materiālos, kas paredzēti izglītībai (skatīt pielikumu nr. 1.), zem taktila zīmējuma ir Braila raksts, tādejādi veidojot mijiedarbīgu skaidrojumu.

⁷² Strazdmuižas internātvidusskola – attīstības centrs vājredzīgiem un neredzīgiem bērniem. Pieejams: <http://strazduskola.lv/>. [skatīts 2014, 20. Marts]

⁷³ Gaile, Irēna. (1998). Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā, 1889.-1961. Rīga: Latvijas Neredzīgo bibliotēka. 10-15.lpp

⁷⁴ Turpat.

⁷⁵ cilvēka ķermeņa uzbūves attēls

Atšķirībā no Braila taktilu ir sarežģīti uztvert arī cilvēkiem, kuri ir neredzīgi kopš dzimšanas, bez jebkāda skaidrojuma, tikai ar pieskāriena palīdzību, ir praktiski neiespējami vizualizēt dotā taktila piemēru, ja pirms tam nav bijusi pieredze ar tāda paša reljefa ilustrāciju.

Muzejā telpās taktilu var izmantot, lai veidotu muzeja karti un telpu iekārtojumu. Savukārt, ja runa ir par eksponātiem, tad taktilā ir iespējams attēlot praktiski jebko, kas ir statisks. Piemēram, skulptūras, gleznas, grafikas, interjera priekšmetus, vēsturiskus priekšmetus, tekstila priekšmetus, mēbeles u.c. Taktils ir veiksmīgs risinājums ja objektam nav iespējams pieskarties.

Taktils ir veids kā paust māksliniecisko ideju. Tomēr, lai šī ideja būtu saprotama nepieciešams skaidrojums. Šādiem mērķiem parasti izmanto audio gidu vai gidu – pavadoni, kas skaidro, kādā secībā sākt aplūkot taktilu, kam pievērst lielāku uzmanību. Visbiežāk tas ir ļoti detalizēts skaidrojums, tomēr ļoti veiksmīgs, lai kopumā izprastu gan formu, gan kompozīciju, gan krāsu izkārtojumu un māksliniecisko ideju.

2.2.6. Gida – pavadona vadītās ekskursijas

Gida pakalpojums ir veids kā padarīt muzeja eksponātus pieejamus ne tikai cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Verbālais skaidrojums ir viens no izplatītākajiem veidiem kā izglītot muzeja apmeklētājus. Sabiedrībā to var novērot, piemēram, skolās, kur par pamatu kalpo verbālais skaidrojums. Neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem verbālais skaidrojums ir nozīmīgs informācijas nesējs. Muzeju gids ar valodas palīdzību var sniegt daudzpusīgu skaidrojumu, tādejādi padarot vizuālo vidi pieejamu un saprotamu⁷⁶.

Gidiem, kuri vada ekskursijas cilvēkiem ar redzes traucējumiem vajadzētu būt īpaši apmācītiem⁷⁷. Šāda veida apmācībās ir iespējams gūt izpratni par to, kādā veidā padarīt muzeja vērtības pieejamas, kā izturēties, lai komunikācija būtu veiksmīga, kā plānot ekskursiju vadīšanu.

Veiksmīga verbālā skaidrojuma pamatā ir secīgs plāns. Svarīgi ir nenogurdināt apmeklētājus – apskatāmajam apjomam nav tik būtiska nozīme kā kvalitātei. Ja muzejā ir kāds taktils objekts, glezna ar kontrastiem un izteiktām faktūrām, vai vienkārši eksponāts, kas ir aprīkots ar īpašām tehnoloģijām, kuras ir pielāgotas neredzīgajiem un vājredzīgajiem, tādā

⁷⁶ Majewski, J., (1987). Citētais darbs. 38-44.lpp

⁷⁷ Bieber, Ruth, Rae, John. (2013). From the Mind's Eye: Museum and Art Gallery Appreciation for the Blind — Canadian Perspectives. Apskatīts 18.03.2013, no: <http://dsq-sds.org/article/view/3754/3287>

gadījumā gidam noteikti ir jāiekļauj šie objekti plānotajā ekskursijā. Gidam nevajadzētu izvēlēties objektus, kurus neredzīgajiem un vājredzīgajiem būtu sarežģīti uztvert⁷⁸.

Lai ekskursija muzejā būtu veiksmīga, gidam sākotnēji ir jānoskaidro, cik nopietna ir apmeklētāja redzes disfunkcija. Šāda veida jautājums nav aizskarošs, zinot šo informāciju, gids var pielāgoties apmeklētāja vajadzībām un, nepieciešamības gadījumā, pārplānot ekskursiju, lai padarītu muzeja apmeklējumu apmeklētājam saistošāku.

Gida priekšrocība ir tāda, ka tas spēj pielāgoties situācijai un, atšķirība no audio gida, sniegt plašāku informāciju un uzturēt sarunu ar apmeklētājiem. Sākot ekskursiju, gids var iesākt stāstījumu ar muzeja un tā arhitektūras raksturojumu kā arī sniegt nelielu aprakstu par telpu iekārtojumu, tādā veidā aizvietojojam taktilu aprīkojumu vai Brailu, ja muzejam šādi pielāgojumi nav pieejami.

Eksponāta aprakstīšana notiek līdzīgi kā ar audio gida palīdzību – sāk ar objekta raksturojumu, pēc tam seko informācija, kas tiek sniegta arī redzīgajiem apmeklētājiem: kas ir darba autors, darba nosaukums u.tml., visbeidzot apraksta eksponāta māksliniecisko pusi: kādas krāsas, faktūras izmantotas, kādi ir eksponāta izmēri un kompozīcija. Atšķirībā no audio gida, stāstījums var tikt izvērsts apjomā plašāks, vai gluži pretēji – īsāks, nekā iepriekš tika plānots, tas atkarīgs no apmeklētāju intereses saistībā ar kādu no objektiem⁷⁹.

Gidam – pavadonim ir daudz priekšrocību. Ar laipnu attieksmi gids var panākt apmeklētāju pastāvīgu apmeklējumu. Neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem atrašanās ārpus savas ierastās vides nav tik vienkārša, kā cilvēkiem bez redzes traucējumiem, bet, ja gids ir pārliecināts par sevi un savām darbībām, neredzīgie ļaudis spēs viņam uzticēties, tādejādi jūtoties droši un gaidīti muzeju telpās.

2.3. Pieredzes analīze Vroclavas laikmetīgajā mākslas muzejā (VLMM)

Autorei bija iespēja iepazīties ar muzeju, kura infrastruktūra ir pielāgota neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem, tomēr viens no nozīmīgākajiem ieguvumiem bija iespēja piedalīties projekta „Polietilēns tumsā” organizēšanā. Tādēļ autore uzskata, ka VLMM ir vērtīga un jāņem vērā.

⁷⁸ Knoka, Ilze. (2003). *Citētais darbs*.

⁷⁹ Majewski, J. *Citētais darbs*. 38-49.lpp

pieredze, neredzīgo un vājredzīgo cilvēku integrācijas procesā, muzejos, kuros iepriekš nav bijusi pieredze šāda veida integrācijas procesu veicināšanā.

Vroclavas Laikmetīgās mākslas muzejs atrodas Polijas dienvidu daļā, Vroclavas pilsētā. Tas ir valsts finansēts muzejs un uzsāka savu darbību 2011. gada februārī⁸⁰. VLMM telpas atrodas izbijušā bunkurā, ēka kopš 1942. gada ir pildījusi dažāda veida funkcijas, sākotnēji tā bija slēpnis vācu karavīriem, pēc kara ēka tika pamesta un to sāka apdzīvot romu ģimenes. Deviņdesmitajos gados tajā tika ierīkots tirgus, pēc tā bankrota ēku kā spēļu laukumu izmantoja bērni. 2004. gadā tika uzsākti rekonstrukcijas darbi, lai ēku pielāgotu muzeja vajadzībām. Lai gan VLMM ir atvērts apmeklētājiem tikai trīs gadus, tomēr tā attīstība šo gadu laikā ir ievērojama. Kuratori veic aktīvu darbu, lai piesaistītu apmeklētājus, šajā gadījumā netiek šķirotas sociālās grupas.

2.3.1. Pieejamības raksturojums VLMM

Vroclavas Laikmetīgās mākslas muzeja infrastruktūra ir pielāgota cilvēkiem ar invaliditāti. Netālu no muzeja atrodas sabiedriskā transporta pietura. Lai iekļūtu muzejā ir ierīkotas uzbrauktuves cilvēkiem ratiņkrēslos. Pie ieejas durvīm ir ierīkota zvana poga, gadījumiem, ja apmeklētājs ratiņkrēslā nespēj iekļūt muzeja telpās. Ieeju muzejā neaizšķērso atkritumu urnas vai reklāmas stabi. Ēkā nav pieejams dabīgais apgaismojums, tādēļ eksponāti tiek izgaismoti ar mākslīga apgaismojuma palīdzību. Ekspozīcija ir izkārtota piecos stāvos, uz visiem stāviem ir iespējams nokļūt ar liftu. Lifta pogas ir aprīkotas ar Braila simboliem. Muzeja sienas ir no betona, tādēļ tās veiksmīgi kontrastē ar eksponātiem.

Muzeja darbiniekiem ir pieredze muzeju vērtību izrādīšanā cilvēkiem ar invaliditāti. Tomēr lielākais izaicinājums (ne tikai VLMM, bet lielākajai daļai Polijas muzeju un ar mākslu saistītu institūciju, tāpat arī Latvijas muzejiem) ir padarīt pieejamu un saprotamu laikmetīgo mākslu neredzīgajiem un vājredzīgajiem.

2.3.2. Projekta „Polietilēns tumsā” izstrāde un norises gaita

Vienas no ievērojamākajām pilota fāzes programmām VLMM, ko vadīja muzeja kurators Bartolomejs Liss, nosaukums bija “Polietilēns tumsā”. Šīs programmas ietvaros pirmo reizi VLMM ekspozīcija tika pielāgota neredzīgo un vājredzīgo vajadzībām. sākotnēji tika iepļānota

⁸⁰ Muzeum Współczesne Wrocław. (2013). Paweł Althamer. Polietylen. W ciemności. Wrocław: First edicion 19.lpp

lekcija, lai muzeja darbinieki un mērķa grupa spētu nonākt pie kopsaucēja – kā veiksmīgāk organizēt šādu projektu, kas ir nepieciešams, lai projekts izdotos. Diskusijā piedalījās gan muzeja darbinieki, gan neredzīgie un vājredzīgie ļaudis, kā arī neredzīgo pavadoņi un cilvēki, kuri ir saistīti ar neredzīgo integrāciju muzeju vidē. Lekcija bija kā ievads turpmākai projekta izstrādei.

Galvenais mērķis projekta organizatoram Bartolomejam Lisam bija padarīt mākslu sajūtamam, nevis redzamu. Lekcijas ietvaros viņš apgalvoja, ka spēja redzēt ir darbība uz ko ir balstīta mūsdienu eksistence. Bet mākslu ir iespējams pielāgot arī citām maņām: taktilā māksla (visa veida reljefā māksla), verbālā māksla (piemēram, dzeja, grāmatu lasījumi) audiomāksla (mūzika, trokšņi), retākos gadījumos – garša un oža.

Laikā, kad projekts tika plānots, muzeja telpās atradās Pāvela Althamera ekspozīcija, to veidoja trīsdesmit astoņas vīriešu un sievietes skulptūras. Ķermenis bija veidots no masīvām metāla stieplēm, kuras bija pārklātas ar polietilēna masu, sejas veidotas no ģipša. Katrai skulptūrai bija savs stāsts. Tās prezentēja cilvēkus dažādos vecumos, ar dažādām interesēm, bet vienojošais visām šīm skulptūrām bija aizvērtās acis. Radās sajūta, ka šie masīvie tēli ir iegrimuši miegā, bet tā pat ir klātesoši.

Tieši šī ekspozīcija iedvesmoja VLMM kuratoru Bartolomeju Lisu veidot projektu „Polietilēns tumsā”. Ideja bija padarīt šos objektus saskatāmus neredzīgajiem un neredzamus redzīgajiem, savā ziņā nostādot viņus līdzvērtīgās pozīcijās. Lai panāktu vēlamo efektu, apmeklētājiem bez redzes defektiem tika piešķirtas gaismu necaurlaidīgas brilles. Dalībnieki tika sadalīti nelielās grupās, un katrai no grupām bija pieejami pavadoņi, kuri palīdzēja nokļūt no objekta līdz objektam. Projekta ietvaros muzejs nomainīja savu politiku no: „Lūdzu nepieskarties mākslas darbiem!” uz: „Lūdzu, pieskarieties mākslas darbiem!”. Neredzīgie cilvēki bija izveicīgi, viņu intuīcija, saistībā ar eksponātu idejisko vēstījumu, gandrīz vienmēr bija apstiprinoša un tas ir pašsaprotams, jo viņu taktilā uztvere ir daudz attīstītāka nekā citas maņas. Redzīgie projekta dalībnieki bija apjukuši, jo viņiem pēkšņi bija atņemta pamata maņa – redze. Daži no redzīgajiem nespēja izturēt absolūto tumsu, tādēļ lūdza pavadoņiem atļautu turpināt ekskursiju bez gaismu necaurlaidīgajām brillēm. Viņu spēja uztvert taktilā nebija tik veiksmīga, ņemot vērā to, ka redzīgo pirksti nav pielāgojušies informācijas uztverei ar pieskāriena palīdzību. Citējot Katažinu (vienu no neredzīgajām projekta dalībniecēm): „Mūsu skolotājas, kuras pasniedz lasīšanu Braila

rakstā, pašas lasa izmantojot redzi tādēļ, ka viņu pirksti nav pietiekami jūtīgi [...] tie nav paredzēti šādam nolūkam”⁸¹.

Pēc ekspozīciju apskates, grupa ar pavadoņiem devās uz radošo darbnīcu, kur katram no dalībniekiem tikai atlieta ģipša seja, gluži tāpat, kā Althamers to darīja veidojot savu ekspozīciju. Radošā darbnīca sniedza lielāku izpratni par mākslas radīšanas procesu. Daļa no neredzīgajiem apmeklētājiem nekad nebija saskārušies ar ģipša liešanas procesu, tādēļ viņi beidzot varēja vizualizēt, kā tas notiek. Daudzi no neredzīgajiem dalībniekiem, pieskaroties izveidotajām ģipša sejām, nevarēja atpazīt savējās. Viņi apgalvoja, ka tas nav tik vienkārši, viņi sevi vizualizē citādāk, piebilstot, ka neredzīgo cilvēku spogulis ir viņu pirksti, un tie ne vienmēr atspoguļojot patiesību.

Pēc radošās darbnīcas dalībnieki dalījās ar savam izjūtām. Daļai redzīgo dalībnieku šis projekts nesniedza māksliniecisko baudījumu. Viņi to drīzāk uztvēra kā eksperimentu, dalībnieki apgalvoja, ka jutās bezpalīdzīgi un bija atkarīgi no pavadoņiem, tādēļ pēc iespējas ātrāk vēlējās atkal redzēt, tādejādi iegūstot kontroli pār sevi. Tomēr daļa redzīgo dalībnieku izbaudīja taktilo mākslu, apgalvojot, ka interesanti ir iztēloties jo, redzot eksponātu, tiek ierobežota iztēles spēja. Ar pieskāriena palīdzību bija iespējams vizualizēt gan formu, gan materiālu, gan izmēru. Atrodoties pozīcijā, kurā mākslai nav iespējams pieskarties, tiek novērtēta tikai vizuālā informācija. Ne vienmēr redzes sniegtā informācija ir patiesa, piemērs ir optiskā ilūzija. Lielākā daļa dalībnieku, uz jautājumu, vai viņi būtu ieinteresēti atkārtoti piedalīties šāda veida projektā, atbildēja apstiprinoši.

Neredzīgajiem dalībniekiem šis projekts raisīja patīkamas emocijas. Viņi apgalvoja, ka noteikti apmeklētu muzeju biežāk, ja tas būtu pieejams. Bija dalībnieki, kuri pirms tam muzejā nebija bijuši, viņi atzina, ka pirms apmeklējuma bija skeptiski noskaņoti, tomēr projekta gaitā savas domas mainīja.

Pēc dalības projektā autore secina, ka neredzīgie un redzīgie kļūst līdzvērtīgi tikai situācijā, kurā muzeja vērtības ir pielāgotas atbilstoši visu apmeklētāju vajadzībām. Ja redzīgie ir pieraduši muzeja vērtības uztvert ar redzes palīdzību, tādejādi esot privilīģētā stāvoklī, nonākot situācijā, kurā viņiem šī maņa tiek atņemta, zūd komforta sajūta. Citējot Katažinu: „Es nespēju aptver ideju par redzamību... Es šad tad domāju, ka jūs esat – es ļoti atvainojos – citplanētieši, kuri atvesti no visuma, ka tas ir joks. Kas notiek? Kā jūs varat noteikt, ka ielas otrā pusē kāds atrodas, ja ir

⁸¹ Muzeum Współczesne Wrocław. (2013). Paweł Althamer. Polietylen. W ciemności. Wrocław: First edicion.

pilnīgs klusums? Es šad tad domāju, ka jūs esat tie, kuri ir citādāki, jūs esat citplanētieši...»⁸². Redzes neesamība viennozīmīgi nenostāda personu cietēja lomā. Sevišķi gadījumos, kuros cilvēks ir neredzīgs kopš dzimšanas. Tomēr apkārtējā vide ir pielāgota vairākuma vajadzībām, neapzināti padarot to nepieejamu cilvēkiem ar invaliditāti. Šajā projektā tika mainītas lomas, un neredzīgie bija tie, kuru vajadzībām tika pielāgota apkārtējā vide, savukārt redzīgajiem tika dota iespēja iejusties neredzīgo lomā, izprast, kā ir atrasties vidē, kura nav pielāgota viņu vajadzībām, kā arī baudīt mākslu taktili, nevis ar redzes palīdzību.

⁸² Muzeum Współczesne Wrocław. (2013). Paweł Althamer. Polietylen. W ciemności. Wrocław: First edicion.

3. LATVIJAS NACIONĀLĀ MĀKSLAS MUZEJA VĒRTĪBU PIEEJAMĪBA NEREDZĪGAJIEM UN VĀJREDZĪGAJIEM

„Latvijas Nacionālais mākslas muzejs (turpmāk – muzejs) ir kultūras ministra pakļautībā esoša tiešās pārvaldes iestāde. Kultūras ministrs pakļautību īsteno ar Kultūras ministrijas starpniecību⁸³”. Šis LNMM nolikuma pirmais punkts apstiprina, ka muzejs ir valsts finansēta institūcija.

Muzeja nolikumā skaidri tiek pausti tā darbības mērķis: „Muzeja darbības mērķis ir izglītot sabiedrību un rosināt tās interesi par Latvijas un pasaules vizuālās mākslas, dekoratīvās mākslas un dizaina liecībām to vēsturiskajās un mākslinieciskajās izpausmēs, akcentējot nacionālās mākslas skolas vietu kultūras vēsturē un laikmetīgajos procesos.⁸⁴” Cilvēki ar invaliditāti ir daļa no sabiedrības, tādēļ viens no muzeja uzdevumiem ir radīt atbilstošu un pieejamu vidi visiem apmeklētājiem.

3.1. Latvijas Nacionālā mākslas muzeja uzbūve

Latvijas Nacionālais mākslas muzejs (turpmāk teksta kā LNMM) sastāv no piecām struktūrām. Kopā šīs struktūras veido Latvijā lielāko profesionālās mākslas krātuvi⁸⁵. Lai gan visas no šīm struktūrām ir saistītas ar mākslu, tomēr tās ir atšķirīgas pēc formāta un katrai no tām ir sava mērķauditorija. Šobrīd LNMM ietilpst:

1. Mākslas muzejs Rīgas Birža (MMRB)

MMRB ir veidots uz bijušā Ārzemju mākslas muzeja pamatiem, kurš tika dibināts 1920. gadā, un vairāk kā deviņdesmit gadus atradās Rīgas pilī. Tā kolekciju veidošanās pamatā ir Rīgas rātskungu, birģermeistaru un tirgotāju uzkrātās mākslinieciskās un vēsturiskās vērtības⁸⁶. Kopš 2011. gada muzejs atrodas izbijušajā Biržas ēkā. Lai pielāgotu Biržu muzeja vajadzībām, tajā tika veikti ievērojami rekonstrukcijas un restaurācijas darbi. Rekonstrukcijas projekta autore, arhitekte Liesma Markova apgalvo, ka viens no sarežģītākajiem uzdevumiem ir bijis saglabāt ēkas

⁸³ Latvijas Nacionālā mākslas muzeja nolikums.(2012) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=253742> [Skatīts: 2014, 1. Maijā]

⁸⁴ Turpat.

⁸⁵ Sujunšalijeva, Nataļja. (2012) Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Informatīvais izdevums*. Rīga: LNMM, Dardedze hologrāfija.48.lpp

⁸⁶ Mākslas Muzejs Rīgas Birža. *Vēsture*. Pieejams: <http://rigasbirza.lv/vesture> [Skatīts: 10. maijs]

vēsturiskās vērtības, vienlaikus pielāgojot to mūsdienu normām un muzeja ēkas specifiskām⁸⁷. MMRB atrodas Vecrīgā, precīzāk, Doma laukumā. Tā arhitektūras pamatā ir Venēcijas renesanses palaco stilistika⁸⁸. Ēka ir grezna, simbolizējot bagātību un pārpilnību. Ar katru gadu muzeju apmeklē arvien vairāk interesentu, par to liecina MMRB 2013.gada pārskats, kurā teikts, ka 2013. gadā muzeju apmeklētāju skaits sasniedzis aptuveni divdesmit divus tūkstošus⁸⁹. Muzejā „Rīgas Birža” ir iespējams apskatīt mainīgās ekspozīcijas, kuras tiek izvietotas muzeja izstāžu zālēs un četras pastāvīgās ekspozīcijas:

1.1. Austrumu galerija (AG)

AG atrodas Latvijā lielākā Austrumu mākslas kolekcija, tā ir arī viena no lielākajām Baltijas valstīs. Šajā galerijā ir iespējams iepazīties ar Austrumu zemju kultūras, mākslas un reliģiskajiem aspektiem⁹⁰.

1.2. Gleznu galerija (GG)

Šajā galerijā atrodas klasiska 19. gadsimta Rietumu glezniecības ekspozīcija. Tā ir izvietota divās zālēs: Makartas un Venēcijas zālē. Ekspozīcijas pamatā ir franču, flāmu, austriešu, holandiešu, itāļu un vāciešu mākslas darbi⁹¹.

1.3. Rietumu galerija (RG)

Rietumu galerijas interjers idejiski veidots kā 19. gadsimta Rietumeiropas muzejs. Tās pamatekspozīciju veido porcelāna un stikla mākslas darbi, kuri veidoti laika posmā no 18. – 20. gadsimtam⁹².

1.4. Sudraba kabinets (SK)

Sudraba kabineta kolekcija ir neliela, tomēr neatņemama muzeja sastāvdaļa, tās pirmsākumi sasaucas ar Valsts mākslas muzeja izveidi (1920. gads), kad Valsts zelta fonds daļu savu māksliniecisko vērtību nodeva muzeja krājumam⁹³.

⁸⁷ Mākslas muzejs RĪGAS BIRŽA. (2011) *MAINOTIES SATURAM, MAINĀS ĒKA*. Pieejams: <http://rigasbirza.lv/blogs/mainoties-saturam-mainas-eka> [skatīts 2014, 5. Maijs]

⁸⁸ Sujunšalijeva, Nataļja. *Citētais darbs*. 48.lpp

⁸⁹ Upeniece, Daiga. (2014) *MM RB - 2013 GADA PĀRSKATS* Pieejams: <http://rigasbirza.lv/blogs/mm-rb-2013-gada-parskats> [Skatīts: 2014, 5. Maijs]

⁹⁰ Mākslas Muzejs Rīgas Birža. *Austrumu Galerija*. Pieejams: <http://rigasbirza.lv/austrumu-makslas-galerija> [Skatīts; 2014. 3. Maijs]

⁹¹ Mākslas Muzejs Rīgas Birža. *Gleznu galerija*. Pieejams: <http://rigasbirza.lv/gleznu-galerija> [skatīts: 2014, 5. Maijs]

⁹² Mākslas muzejs Rīgas Birža. *Rietumu galerija*. Pieejams: <http://rigasbirza.lv/rietumu-galerija> [skatīts: 2014, 5. Maijs]

2. Latvijas Nacionālā mākslas muzeja galvenā ēka

LNMM galvenā ēkas apmeklētājiem tika atvērta 1905. gadā. Ēkas projektētājs un pirmais tās direktors bija Vilhelms Neimanis⁹⁴. Šis bija pirmais īpaši muzeja vajadzībām izveidotais projekts Latvijā kā arī Baltijas valstīs. Tādēļ telpas un ēka pilnībā atbilda tā laika muzeja prasībām⁹⁵. Sākotnēji muzeja kolekciju sastādīja pārsvarā Rietumeiropas mākslinieku darbi un tajā tika rīkotas izstādes. Tomēr, kad par muzeja direktoru kļuva ievērojamais latviešu gleznotājs Vilhelms Purvītis muzeja mērķis tika mainīts un koncentrējās uz latviešu nacionālo mākslas bagātību uzkrāšanu. Pēc padomju varas muzeju reorganizācijas LNMM galvenā ēka kļuva par Valsts latviešu un krievu mākslas muzeju. Muzeja kolekcija balstījās uz latviešu un krievu profesionālo mākslu, savukārt ārzemju mākslas kolekcija atradās Valsts Vakareiropas mākslas muzejā, tagadējā MMRB⁹⁶.

Pēc neatkarības atgūšanas apmeklētājiem bija pieejama izstāžu zāle, kā arī pastāvīgā ekspozīcija:

2.1. Baltijas māksla. 18. gadsimta beigas – 19. gadsimta beigas⁹⁷.

2.2. Latvijas māksla. 19. gadsimta beigas – 20. gadsimta vidus⁹⁸.

2.3. Krievu māksla. 18. gadsimts – 20. gadsimta pirmā puse⁹⁹.

2010. gadā tik izsludināts starptautisko metu konkurss “Latvijas Nacionālā mākslas muzeja ēkas Rīgā, Kr. Valdemāra ielā 10a rekonstrukcijas un piebūves projekta izstrāde”¹⁰⁰.

Šī iemesla dēļ 2013. gada februārī muzejs tika slēgts apmeklētājiem. Plānotais rekonstrukciju periods ir divi gadi, tādēļ iespējams jau 2015. gadā muzejs no jauna tiks atvērts apmeklētājiem¹⁰¹.

3. Izstāžu zāle „Arsenāls”

Ēkas projektu sāka veidot Johans Eduards de Vite un tas tika papildināts ar Jūliusa Ādolfa Špacīra ierosinājumiem. Tomēr galīgo projektu izstrādāja Aleksandrs Nellingers un Ivans Francevičs Lukīni. 1832. gadā karaspēka mantu glabātavas vajadzībām projektētā ēkā jeb Arsenālā tika pabeigti būvniecības darbi. Līdz brīdim, kad ēku savā uzraudzībā pārņēma Kultūras

⁹³ Mākslas muzejs Rīgas Birža *Sudraba kabinets*. Pieejams: <http://rigasbirza.lv/rietumu-galerija> [skatīts: 2014, 5. Maijs]

⁹⁴ Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Vēsture*. Pieejams: <http://www.lnmm.lv/lv/lnmm-g/misc/about/history> [skatīts: 2014, 5. Maijs]

⁹⁵ Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Par muzeju*. Pieejams: <http://www.lnmm.lv/lv/lnmm-g/misc/about/museum/> [Skatīts: 2014, 5. Maijs]

⁹⁶ Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Vēsture*. Pieejams: <http://www.lnmm.lv/lv/lnmm-g/misc/about/history/> [skatīts: 2014, 5. Maijs]

⁹⁷ Sujunšalijeva, Nataļja. (2012) Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Informatīvais izdevums*. Rīga: LNMM, Dardedze hologrāfija.9.lpp

⁹⁸ Turpat.

⁹⁹ Turpat.

¹⁰⁰ Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Rekonstrukcija*. Pieejams: <http://www.lnmm.lv/lv/lnmm-g/misc/about/reconstruction/> [skatīts: 2014, 5. Maijs]

¹⁰¹ Turpat.

ministrija, Arsenāla pamatfunkcija bija mantu glabātuve¹⁰². 1989. gadā uz Arsenālu tika pārvietota 20. gadsimta otrās puses mākslas kolekcija, no tā brīža Arsenāla telpas sāka kalpot muzeja vajadzībām. Pēc LNMM izveides, Arsenāls turpina savu darbību kā daļa no tā struktūras un lielākā izstāžu zāle Rīgā¹⁰³.

4. Romana Sutas un Aleksandras Beļcovas muzejs (SBM)

Muzejs atrodas Elizabetes ielas 57a 26. Dzīvoklī, 1911. gadā celtā neoklasicisma ēkā. Tās projekta autors ir Ernests Pole¹⁰⁴. Muzeja krājumu sāka veidot Romana Sutas un Aleksandras Beļcovas meita Tatjana Suta. 1987. gadā viņa pārņēma dzīvokli un izvietoja tajā abu vecāku mākslas darbus un personīgās mantas. Pēc Tatjanas Sutas testamenta izpildes, 2006. gadā memoriālais dzīvoklis nonāca LNMM pārraudzībā. Muzejs tika atklāts 2008. gadā¹⁰⁵.

SBM kolekcija ir ļoti daudzveidīga, tajā ietilpst aptuveni 4500 mākslas darbu (gleznas, apgleznoti priekšmeti, skices, akvareļi, tušas zīmējumi, pasteļi u.c.), kā arī vairāki tūkstoši memoriālo priekšmetu (gleznošanas piederumi, apģērbs, mēbeles, fotogrāfijas, vēstules u.c.).

5. Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejs (DMDM)

Muzeja ēka ir valsts nozīmes arhitektūras piemineklis. Tās pamatus, ar bīskapa Alberta pavēli 1204. gadā ir licis Zobenbrāļu ordenis. Ēka nosaukta bruņinieku aizbildņa Svētā Jura vārdā un kopš 1208. gada sāka pildīt kapelas funkciju¹⁰⁶. Kopš 1297. gada baznīca ir cietusi ugunsgrēkā, tad no jauna rekonstruēta, kalpojusi hospitāļa vajadzībām, kā arī bijusi noliktava, kurā uzglabāja linus, kaņepes un priežu mastus, līdz 1980. gadā poļu restaurācijas firma uzsāka izpēti darbus, kam sekoja ēkas rekonstrukcija un pielāgošana muzeja vajadzībām¹⁰⁷.

DMDM ir izveidota gan izstāžu zāle, gan divas pastāvīgās ekspozīcijas, kurās var aplūkot dekoratīvās un dizaina mākslas attīstību līdz mūsdienām:

1. „Latvijas dekoratīvi lietišķā māksla no 19. gadsimta beigām līdz 20. gadsimta 60. gadiem”¹⁰⁸.

Ekspozīcijā iekļauti latviešu mākslinieku un amatnieku¹⁰⁹ veidotie dekoratīvi lietišķās mākslas darbi kā piemēram, paklāji, interjera priekšmeti, keramikas izstrādājumi u.c.¹¹⁰.

¹⁰² Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Vēsture*. Pieejams: <http://www.lnmm.lv/lv/arsenals/misc/about/history/> [skatīts: 2014, 5. Maijs]

¹⁰³ Sujunšalijeva, Nataļja. *Citētais darbs*. 20.lpp

¹⁰⁴ Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Vēsture*. Pieejams: <http://www.lnmm.lv/lv/sbm/misc/about/history/> [Skatīts: 2014, 5 maijs]

¹⁰⁵ Turpat.

¹⁰⁶ Turpat.

¹⁰⁷ Turpat.

¹⁰⁸ Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Pamatekspozīcijas*.

Pieejams: <http://www.lnmm.lv/lv/dmdm/misc/about/permanent-displays/> [Skatīts: 2014, 5. Maijs]

¹⁰⁹ (Jūlija Straumes, Romana Sutas, Jūlija Madernieka, Ernas Rubenes, Viļa Vasariņa u.c.)

¹¹⁰ Sujunšalijeva, Nataļja. *Citētais darbs*. 38. lpp

2. „Latvijas dekoratīvā māksla un dizains kopš 20. gadsimta 70. gadiem līdz mūsdienām”¹¹¹. Šajā ekspozīcijā ir iespējams aplūkot gan lietišķo dizainu, gan apģērbu kolekcijas, stikla eksponāti, interjera priekšmeti, kurus veidojuši tādi mākslinieki kā – Aija Baumanē, Egils Rozenbergs, Jānis Jākobsons, Artis Nīmanis u.c.¹¹².

3.2. LNMM Pieejamības analīze

Lai sasniegtu mērķi, autore veica analītisku LNMM piedāvājuma analīzi. Tika apsekotas visas LNMM struktūras, apkopota un analizēta LNMM interneta mājas lapā pieejamā informācija, analizēta muzeju darbinieku sniegtā informācija saistībā ar pētāmo problēmu. Iegūtā informācija tika apkopota un, pamatojoties uz to, tika izdarīti secinājumi.

„Darba lapas” LNMM

Lai piesaistītu un izglītotu bērnus un jauniešus, muzeja darbinieki ir izveidojuši darba lapas. Tas ir vizuāls un tekstuāls mācību materiāls. Šo darba lapu mērķis ir izglītot skolēnus, kā arī prezentēt muzejā pieejamos eksponātus visās LNMM struktūrās, skolēniem saistošā veidā. Skolotāji šīs darba lapas var izmantot gan mācību stundās, gan kā palīgmateriālu muzeja apmeklējumam kopā ar audzēkņiem. Autores ieteikums būtu izveidot līdzīga rakstura darba lapas jauniešiem un bērniem ar redzes traucējumiem. Piemēram, izveidot sadarbību ar Strazdmuižas internātskolas vizuālās mākslas skolotāju, un sagatavot, piemēram, darba lapas, kurās ir iekļauti taktili zīmējumi ar Braila aprakstiem. Šādas darba lapas palīdzētu sagatavot jauniešus muzeja apmeklējumam. Piemēram, darba lapas „Tēlniecības valoda Arsenālā”¹¹³ būtu neredzīgajiem un vājredzīgajiem jauniešiem saistošas, jo darba lapu vēstījums balstās uz faktūras un formas izpratni. Eksponāti, kuri atrodas Arsenāla ārpusē ir taktili pieejami, tad apvienojumā ar izglītojošu informāciju un jautājumu kopumu, jauniešiem būtu iespējams iepazīties ar muzeja piedāvājumu, kā arī pilnveidot un attīstīt savas zināšanas par tēlniecību.

¹¹¹ Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Pamatekspozīcijas*.

Pieejams:<http://www.lnmm.lv/lv/dmdm/misc/about/permanent-displays/> [Skatīts: 2014, 5. Maijs]

¹¹² Sujunšalijeva, Nataļja. *Citētais darbs*. 40. lpp

¹¹³ Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. *Darba lapas: Tēlniecības valoda Arsenālā*

Pieejams:<http://www.lnmm.lv/lv/arsenals/info/learn/worksheets/telniecibas-valoda-arsenala/> [skatīts: 2014, 10. Maijs]

Pieejamības raksturojums DMDM

Sabiedriskais transports. Muzejs atrodas Vecrīgā, tuvākā sabiedriskā transporta pieturvietā atrodas apmēram 500 metru attālumā no muzeja, lai no sabiedriskā transporta vietas nokļūtu līdz muzejam, apmeklētājam jāveic apmēram 5 – 10 minūšu gājiens.

Muzeja ārpuse. Pie DMDM neatrodas īpašas norādes, vai pievadceļi, vienīgā norāde ir muzeja nosaukums, kas atrodas virs ieejas durvīm, nosaukums ir pietiekami liels, to ir iespējas saskatīt arī no attāluma. Ieejas durvis ir no koka, tādēļ tās nav nepieciešams apzīmēt ar kontrasta joslu. Muzeja reklāmas stends un atkritumu urna, neapgrūtina piekļuvi muzeja telpām.

Iekštelpas. Starp muzeja foajē un ieejas durvīm ir izveidota neliela priekštelpa, tās sienas un durvis veidotas no stikla konstrukcijas, tomēr ir ievēroti vajadzīgie nosacījumi un stikla durvis ir iezīmētas ar divām brīdinājuma joslām cilvēka acu augstumā, tādējādi atvieglot vājredzīgo apmeklētāju brīvu pārvietošanos.

Pie galvenās ieejas un pie visām ieejām ekspozīciju zālēs ir izvietoti paklāji. Tie ir nostiprināti, tādēļ nerada bīstamības draudus. Neredzīgajiem apmeklētājiem, tie atvieglo pārvietošanos, jo norāda uz tuvumā esošu ieeju vai izeju.

Sienas pirmajā stāvā ir baltā krāsā, šis ir veiksmīgi izvēlēts tonis, jo veido kontrastu ar jebkura veida šķērslī, tādējādi neredzīgajam apmeklētājam ir vieglāk orientēties un uztvert telpu, sevišķi gadījumos, ja grīda ir tumšā krāsā.

Apgaismojuma intensitāte visās muzeja telpās ir vienmērīga. Šāda gaisma rada labvēlīgus apstākļus vājredzīgajiem apmeklētājiem, sevišķi tiem, kuru acis nespēj pielāgoties pēkšņai gaismas intensitātes maiņai. Ekspozīcijas ir izgaismoti ar īpašām, šim nolūkam paredzētām lampām, tās ir intensīvākas nekā pamata apgaismojums.

Pastāvīgā ekspozīcija. Muzeja pastāvīgā ekspozīcija ir izvietota otrajā un trešajā stāvā, lai nokļūtu līdz tai, ir jāizmanto kāpnes, tomēr kāpņu pirmais un pēdējais pakāpiens nav atzīmēts ar kontrastējošu joslu, kā arī muzeja lifta pogas nav aprīkotas ar Braila rakstu. Telpas, kurās ir izvietota pastāvīgā ekspozīcija ir plaša, tajās ir viegli pārvietoties un ekspozīcijas ir izvietotas loģiskā secībā. Sienas pastāvīgo ekspozīciju telpā ir pelēkā un baltā krāsā, šie toņi veiksmīgi kontrastē ar ekspozīciju, jo sienu krāsa nedominē pār ekspozīciju. Otrā un trešā stāva telpu griestus balsta senlaicīgas koka sijas, tās ir bīstamas, jo vietām atrodas cilvēka galvas augstumā un nav atzīmētas

ar kontrastējošu brīdinājuma joslu. Muzeja vitrīnu izkārtojums ir veiksmīgs, tomēr uz dažām no tām veidojas gaismas atspīdums, vājredzīgajiem apmeklētājiem tas apgrūtina redzamību. Muzejā nav izvietota informācija Brailā kā arī nav pieejami taktili objekti un audio gids.

Ekskursijas. Dekoratīvās un lietišķās mākslas muzejā ir iespējams pieteikties divām ekskursijām. Viena no tām ir vispārēja rakstura ekskursija, kuras laikā ir iespējams iepazīties ar muzeja pastāvīgo ekspozīciju un otra ir balstīta uz muzeja ēkas arhitektūras un vēstures raksturojumu. LNMM mājas lapā šīs ekskursijas nav atzīmētas kā redzes invalīdiem pieejamas, to var skaidrot ar muzeja infrastruktūras nepiemērotību, tomēr muzeja piedāvājuma informatīvajā izdevumā teikts, ka DMDM ir iespējams pieteikt grupu ekskursiju arī cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Šāda veida ekskursijas tiek vadītas bez maksas, kā arī pirmās un otrās grupas invalīdiem ieeja muzejā ir bez maksas. Ja cilvēki ar redzes traucējumiem ir ieplānojuši apmeklēt muzeju grupā, kura sastāv no desmit vai vairāk cilvēkiem, tad arī grupas vadītājam nav jāmaksā par muzeja apmeklējumu.

Radošās darbnīcas. DMDM tiek organizētas trīs radošās darbnīcas. Lai piedalītos tajās, nepieciešams iepriekš pieteikties. Vienā no tām ir iespējams apdrukāt tekstilijas ar sieta palīdzību, otra ir koka spiedoga darbnīca, arī balstīta uz auduma apdruku, tikai šajā gadījumā sieta vietā tiek izmantota cita tehnoloģija. Un trešā darbnīca ir vilnas velšanas, jeb filcēšanas tehnikas pamatu apguve. Visas no šīm aktivitātēm būtu piemērotas cilvēkiem ar redzes traucējumiem, jo radošo darbnīcu dalībnieki darbojas taktili. Šajā gadījumā apmeklējuma pieejamība atkarīga no radošo darbnīcu vadītāja kompetences darbā ar redzes invalīdiem.

Muzeja darbinieki. DMDM darbinieki ir atsaucīgi un laipni, uz jautājumu, vai viņi ir spējīgi uzņemt muzejā cilvēkus ar redzes invaliditāti, atbildēja apstiprinoši, tomēr piebilda, ka viņiem nav pieredzes šādos gadījumos. Sazinoties ar LNMM komunikāciju nodaļas vadītāju Annu Balandinu, tika iegūta informācija par paveikto un iecerēm, kas attiecas uz pakalpojumu un piemērotas vides nodrošinājumu cilvēkiem ar invaliditāti, viņa atzina, ka šobrīd īpaša politika saistībā ar DMDM pielāgojumu izveidi neredzīgajiem un vājredzīgajiem apmeklētājiem nav veidota, iemesls tam ir nepielāgotā infrastruktūra, resursu trūkums, tomēr nākotnē ir paredzēti DMDM labiekārtošanas darbi, lai padarītu to pieejamu visiem apmeklētājiem¹¹⁴.

Secinājumi

¹¹⁴ Saldābola, Sintija. (2014). Intervija ar LNMM Komunikāciju nodaļas vadītāju Annu Balandinu. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.

DMDM infrastruktūra nav pielāgota atbilstošā kvalitātē, lai apmeklētājs ar redzes traucējumiem, bez pavadoņa palīdzības, spētu piekļūt muzeja piedāvājumam. Vienīgais muzeja vērtību pieejamības atvieglotājs ir gids – pavadonis, tomēr ņemot vērā muzeja mājas lapā sniegto informāciju, piedāvātās ekskursijas nav atbilstošas redzes invalīdu vajadzībām.

Pieejamības raksturojums Romana Sutas un Aleksandras Beļcovas muzejā

Sabiedriskais transports. Tuvākā sabiedriskā transporta pietura atrodas apmēram 3 minūšu attālumā no muzeja.

Muzeja ārpusē. Muzejs neatrodas ielas pusē, tas apgrūtina nokļūšanu līdz tam. Pie ārdurvīm atrodas domofons, lai iekļūtu iekštelpās, nepieciešams zvanīt muzeja darbiniekiem. Šāda veida piekļuve iekštelpām ir apgrūtinoša redzes invalīdiem, sevišķi ņemot vērā to, ka domofons nav aprīkots ar Braila reljefu.

Kāpņu telpa. Starp ārdurvīm un kāpņu telpu atrodas neliela priekštelpa, veidota no stikla konstrukcijas, priekštelpas durvis ir atzīmētas ar kontrastējošu joslu, neradot bīstamības draudus vājredzīgajiem apmeklētājiem. Muzejs atrodas piektajā stāvā, lai, līdz tam nokļūtu, ir jāizmanto kāpnes, tās nav atbilstoši pielāgotas – pirmais un pēdējais pakāpiens nav atzīmēti ar brīdinājuma joslu. Ēkā ir pieejams lifts, tomēr muzeja darbinieki atzina, ka liftu paši neizmanto, jo tas nav atbilstošā tehniskajā stāvoklī.

Muzeja iekštelpas. Telpas nav plašas, un liela daļa no eksponātiem atrodas uz grīdas, tādēļ neredzīgajiem apmeklētājiem, kuri izmanto spieķi, kā pārvietošanās atvieglotāju, tas radītu sarežģījumus brīvi pārvietoties. Apgaismojuma intensitāte visās muzeja telpās ir vienmērīga

Ekspozīcija. Lai gan muzeja ekspozīcija ir daudzveidīga un to veido tādi eksponāti kā piemēram: otas, klavieres, apģērbs, kurpes, gleznas grafikas u.c. uz jautājumu: „Vai var pieskarties?“, darbinieki tomēr atbildēja noliedzoši. Muzejā nav pieejami taktili eksponāti, Braila raksts kā arī audio gids.

Ekskursijas. Muzejā pavisam ir pieejamas septiņas gida – pavadoņa organizētas ekskursijas, visas no tām ir saistītas ar Romana Sutas un Aleksandras Beļcovas radošās, sabiedriskās un ģimenes dzīves izklāstu. Muzeja mājas lapā neviena no šīm ekskursijām nav

atzīmēta kā redzes invalīdiem pieejama. Tas iespējams ir nepielāgotās infrastruktūras dēļ. Tomēr muzeja ekskursijas balstās uz vēsturisku stāstījumu, tādēļ autore uzskata, ka šajā gadījumā „pieejamība” ir atkarīga no gida – pavadoņa kompetences darbā ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem.

Tāpat kā visās LNMM struktūrās arī šajā muzejā pirmās un otrās grupas invalīdiem ieeja un gida pakalpojums ir bez maksas.

Muzeja darbinieki. Darbinieki ir laipni un atsaucīgi, uz jautājumu, vai viņi būtu spējīgi uzņemt redzes invalīdus, atbildēja apstiprinoši, tomēr atzina, ka muzeja eksponātiem diemžēl nav ieteicams pieskarties. Muzeja darbinieki uzsvēra, ka muzejā bieži notiekot koncerti, kas cilvēkiem ar redzes invaliditāti, iespējams, būtu saistoši. LNMM komunikāciju nodaļas vadītāja Anna Balandina atzina, ka līdz šim nav izstrādāta konkrēta politika redzes invalīdu integrācijas procesu veicināšanai SBM, tomēr pielāgojumu izveide ir viena no LNMM nākotnes iecerēm¹¹⁵.

Secinājumi

Salīdzinājumā ar visām LNMM struktūrām, šo muzeju ir vissarežģītāk pielāgot neredzīgo un vājredzīgo cilvēku vajadzībām. Pirmkārt, muzejs ir iekārtots dzīvoklī, šis faktors nopietni apgrūtina nepieciešamās infrastruktūras izveidi: pievadceļu esamību, atvieglotu iekļūšanu muzejā, bez domafona izmantošanas. Šo pielāgojumus ir praktiski neiespējami realizēt, jo muzeja īpašumā ir tikai dzīvoklis, ne visa dzīvojamā ēka. Otrkārt, muzeja telpas ir šauras, tajās sarežģīti būtu izvietot papildus aprīkojumu piemēram, taktīlas eksponātu kopijas.

Izstāžu zāles „Arsenāls” pieejamības raksturojums

Sabiedriskais transports. Muzejs atrodas trīs minūšu gājienā no tuvākās sabiedriskā transporta pieturvietas.

Muzeja ārpuse. Ieeja atrodas ielas pusē, tas būtiski atvieglo piekļuvi iekštelpām, kā arī ieejas durvis neaizšķērso reklāmas stabi vai atkritumu konteineri. Ieejas durvis ir no stikla un tās

¹¹⁵ Saldābola, Sintija. (2014). Intervija ar LNMM Komunikāciju nodaļas vadītāju Annu Balandinu. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.

nav atzīmētas ar kontrastējošu brīdinājuma joslu, tādēļ ir apgrūtināta vājredzīgo cilvēku piekļuve muzeja iekšstelpām kā arī šādas durvis rada bīstamības draudus¹¹⁶.

Iekšstelpas. Arsenāla telpas ir plašas, izstāžu zāles atrodas gan pirmajā, gan otrajā stāvā. Sienu krāsojums ir balts, un grīdas ir pelēkas. Abas šīs krāsas ir neitrālas, tomēr savā starpā kontrastē, atvieglot pārvietošanos vājredzīgajiem apmeklētājiem. Uz otro stāvu var nokļūt izmantojot tikai kāpnes, muzejā nav ierīkots lifts. Kāpnes ir stāvas, tādēļ neredzīgajiem un vājredzīgajiem apmeklētājiem varētu rasties problēmas, izmantojot tās. Pirmais un pēdējais kāpņu pakāpiens nav atzīmēts ar kontrastējošu brīdinājuma joslu. Apgaismojuma intensitāte visās muzeja telpās ir vienmērīga.

Ekspozīcija. Arsenāls ir viena no LNMM struktūrām, kurā ir pieejami taktili eksponāti. Tie ir tēlniecības darbi, kas atrodas muzeja ārpusē. Tomēr šiem eksponātiem ir sarežģīti piekļūt, sevišķi bērniem ar redzes traucējumiem, jo eksponāti ir masīvi un atrodas uz paaugstinājuma. Muzeja nav pieejams audio gids un informācija Braila rakstā.

Ekskursija. Izstāžu zāle Arsenāls piedāvā četras ekskursijas – „Telpa un laiks mākslā”, „Laikmetīgā māksla”, „Mākslas mediji” muzeja mājas lapā norādīts, ka šīs ir izglītojoša rakstura ekskursijas, kuru mērķauditorija ir 8. – 9. klases skolēni. Ekskursija balstīta uz vizuālo materiālu, un tematika tiek pielāgota aktuālās izstādes vēstījumam. Savukārt ekskursijas „Tēlniecība Arsenālā” mērķauditorija ir visu klašu skolēni, šajā ekskursijā tiek aplūkota jau iepriekš minētā – Arsenāla ārpusē izvietotā tēlniecības ekspozīcija.

Muzeja darbinieki. Darbinieki atzina, ka telpas līdz šim nav pielāgotas neredzīgo un vājredzīgo cilvēku vajadzībām, tomēr šādu pielāgojumu izveide ietilpst LNMM nākotnes vīzijās¹¹⁷.

Secinājumi

Tāpat kā DMDM un SBM, Arsenāls atrodas telpās, kas būvniecības procesā netika projektētas kā muzeja telpas, tādēļ, lai izveidotu atbilstošus pielāgojumus ir nepieciešams liels finansiālais ieguldījums.

¹¹⁶ Stikla durvis bez kontrastējošas brīdinājuma joslas, vājredzīgajiem apmeklētājiem var radīt optisku ilūziju par durvju neesamību.

¹¹⁷ Saldābola, Sintija. (2014). Intervija ar LNMM Komunikāciju nodaļas vadītāju Annu Balandīnu. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.

Muzejs darbojas kā izstāžu zāle, tādēļ tādas tehnoloģijas kā audio gids un tehnikas kā informācija Brailā, sagādā sarežģījumus, jo izstādes nemitīgi mainās. Muzeja infrastruktūra un tā ekspozīcija nav atbilstoši pielāgotas neredzīgo un vājredzīgo cilvēku vajadzībām, tomēr Arsenāls izmanto savu priekšrocību jeb taktilās skulptūras muzejā ārpusē. Šīm skulptūrām izveidota ekskursija, īpaši pielāgota cilvēkiem ar redzes invaliditāti, kā arī gida pakalpojumi redzes invalīdiem ir bez maksas.

Mākslas muzeja „Rīgas Birža” pieejamības raksturojums

Sabiedriskais transports. Muzejs atrodas apmēram četrus minūšu gājienā no tuvākas sabiedriskā transporta pieturvietas.

Muzeja ārpusē. Muzeja ieeja ir pielāgota atbilstoši visu grupu invalīdu vajadzībām. Cilvēkiem ar redzes invaliditāti piekļuve ir atvieglota – trošuāra apmale pie ieejas ir atzīmēta ar brīdinājuma joslu. Šādi tiek norādīts tuvumā esošs šķērslis, kā arī tas, ka netālu atrodas ieeja. Muzeja stikla durvis ir atzīmētas ar brīdinājuma joslu cilvēka acu augstumā.

Iekštelpas. Apgaismojuma intensitāte muzejā nav vienmērīga. Ir ekspozīcijas, kur apgaismojums ir izvēlēts veiksmīgs, piemēram, Austrumu galerija – šeit izvietots mākslīgais apgaismojums atbilstošā spilgtumā, savukārt vitrīnas ir izgaismotas ar šādam nolūkam paredzētām gaismām, tā izceļot eksponātus un neradot atspīdumu stiklā. Neveiksmīgs gaismas kvalitātes piemērs ir Gleznu galerijā, kur dabīgais apgaismojums apgrūtinā redzamību. Saules gaismā zeltītie gleznu rāmji dominē pār pašām gleznām, padarot tās blāvas un neizteiksmīgas.

Muzejs ir plašs, tajā ir vairāki stāvi, uz katru no tiem ir iespējams nokļūt ar liftu. Tas ir pielāgots cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Arī kāpnes un visa veida paaugstinājumi muzejā ir atzīmēt ar brīdinājuma joslu.

Ekspozīcija. MMRB ir pieejams audio gids latviešu, krievu un angļu valodā. Jāteic, ka šis audio gids ir pielāgots cilvēku bez redzes invaliditātes vajadzībām. Tomēr, ja neredzīgais vai vājredzīgais apmeklētājs uz muzeju dodas kopā ar pavadoni, tad audio gids var kalpot kā papildus informācijas sniedzējs. Ar pavadona palīdzību būtu iespējams iegūt informāciju, kuru audio gids nespēj sniegt.

Ekskursija. MMRB ir pieejama gida – pavadona vadīta ekskursija, kas paredzēta cilvēkiem ar redzes invaliditāti. Lai izveidotu šādu ekskursiju, muzeja gidi tika īpaši apmācīti, tas notika ar

Latvijas Neredzīgo biedrības un biedrības „Apeirons” speciālistu palīdzību. Ekskursijas laikā ar taustes palīdzību un gida stāstījumu ir iespējams iepazīties ar 16. – 20. gadsimta Rietumeiropas glezniecību, porcelāna izstrādājumiem, Sudraba kabinetu, kā arī Austrumu tradicionālo mākslu no Ēģiptes, Japānas, Ķīnas, Indijas un Indonēzijas. Gids sniedz papildus informāciju par muzeja ēkas vēsturi un tēlniecības ekspozīciju.

Muzeja darbinieki. LNMM komunikāciju nodaļas vadītāja Anna Balandina sniedza informāciju, ka ekskursija, kas paredzēta redzes invalīdiem, ir izveidota MMRB telpās, jo muzejam ir vispiemērotākā infrastruktūra¹¹⁸. Tiek plānots attīstīt šo pieredzi un izveidot arī citus pielāgojumus, lai veicinātu MMRB pieejamību neredzīgajiem un vājredzīgajiem.

Secinājumi

Salīdzinājumā ar citām LNMM struktūrām, MMRB attīstības un pielāgojumu ziņā ir vispiemērotākais cilvēkiem ar redzes invaliditāti. Muzejā ir pieejams audio gids, lai gan tas nav pielāgots īpaši redzes invalīdu vajadzībām, tomēr daļēji atvieglo informācijas uztveri. Arī taktilie eksponāti, ar īpaši apmācīta gida stāstījumu, ir kļuvuši pieejami neredzīgajiem un vājredzīgajiem. Infrastruktūra muzejā ir pielāgota cilvēku ar invaliditāti vajadzībām. Tajā tika veiktas rekonstrukcijas, pielāgojot telpas muzeja un cilvēku ar invaliditāti vajadzībām. Tiek secināts, ka muzejs un tā vērtības ir pieejamas.

Latvijas Nacionālā mākslas muzeja galvenās ēkas pieejamības raksturojums

Sabiedriskais transports. Tuvākā sabiedriskā transporta pieturvietā atrodas apmēram vienas minūtes gājienā no muzeja. Tās nosaukums ir „Mākslas muzejs”, tas būtiski atvieglo piekļuvi muzejam.

Muzejs šobrīd tiek rekonstruēts, tādēļ autorei nebija iespējams veikt analītisku pētījumu tā iekštelpās. LNMM Komunikāciju nodaļas vadītāja Anna Balandina sniedza informāciju, ka pēc rekonstrukcijas muzeja infrastruktūra un kolekcija būs pieejama cilvēkiem ar invaliditāti, tajā skaitā redzes invalīdiem. Pastāvīgo ekspozīciju zālēs, izstāžu zālēs tiks izvietota informācija Braila rakstā, būs pieejami taktili eksponāti. Lifti, bibliotēka un konferenču zāles, kā arī pārējās

¹¹⁸ Saldābola, Sintija. (2014). Intervija ar LNMM Komunikāciju nodaļas vadītāju Annu Balandinu. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.

telpas tiks aprīkotas ar norādēm Braila rakstā. Plānots ieviest arī izglītojošus izdales materiālus neredzīgajiem un vājredzīgajiem saprotamā rakstā¹¹⁹.

Secinājumi

Ja LNMM galvenajā ekā tiks ieviesti plānotie pielāgojumi, muzejs būs pieejams neredzīgajiem un vājredzīgajiem apmeklētājiem.

LNMM Pieejamības analīzes kopsavilkums

Neredzīgo un vājredzīgo cilvēku integrācijas process LNMM norit pakāpeniski, šobrīd vienīgā pieejamā muzeja struktūra ir MMRB. Izstāžu zālē „Arsenāls” ir izveidota viena ekskursija, kas paredzēta cilvēkiem ar redzes disfunkciju. Savukārt SBM un DMDM nav izveidota īpaša politika attiecībā uz muzeju pielāgojumu izveidi cilvēkiem ar redzes invaliditāti. Tiek secināts, ka LNMM galvenās ēkas rekonstrukcijas darbi un plānotais iznākums atbilst pieejama muzeja kritērijiem.

Autore secina, ka muzeja darbinieki nav vienaldzīgi un apzinās pielāgojumu izveides un attīstības nepieciešamību visās muzeja struktūrās. Būtiskākais šķērslis ir nepietiekamais finansiālais nodrošinājums, lai tiktu sekmēts ātrs un kvalitatīvs muzeja telpu un eksponātu pielāgošanas process¹²⁰. LNMM Komunikāciju nodaļas vadītāja Anna Balandina sniedza informāciju, ka šobrīd muzeja stratēģiskais plāns saistībā ar telpu un eksponātu pielāgošanu redzes invalīdiem ir sekojošs:

„Pieejams, iekļaujošs un uz pārmaiņām rosinošs muzejs:

- uz apmeklētājiem orientēts muzejs, kas darbojas plašā pieejamības aspektā (cenu politika, infrastruktūra, pakalpojumu kvalitāte un dažādība);
- sabiedrības mūžizglītības, brīvā laika pavadīšanas un dzīves kvalitātes nodrošinātājs;
- starpkultūru dialoga veicinātājs un sabiedrības integrācijas procesu sekmētājs

¹¹⁹ Turpat.

¹²⁰ Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). Intervija ar LNMM Komunikāciju nodaļas vadītāju Annu Balandinu. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.

– muzejs kā pozitīvas iedvesmas un dialoga vieta.¹²¹»

Šo vīziju ir plānots realizēt laika posmā no 2014. – 2018. gadam.

3.3. Intervijas ar Strazdmuižas internātvidusskolas jauniešiem

Autore, kā vienu no sava darba datu vākšanas metodēm, ir izvēlējusies daļēji strukturētas intervijas. Šāda veida intervijas parasti izmanto situācijās, kurās autoram jau ir pamatzināšanas par galvenajiem jautājumiem un ir radies priekšstats par paredzamo rezultātu¹²². Ja autors ir izvēlējis daļēji strukturētas intervijas, tas liecina par vēlmi iegūt padziļinātu izpratni par intervējamā domām, jūtām un attieksmi. Šāda veida intervijas paredz nelielu respondentu skaitu, tas skaidrojams ar interviju iegūšanas un datu apstrādes procesa laikietilpīgumu.

Bakalaura darba ietvaros, tika intervēti divpadsmit jaunieši vecumā no sešpadsmit līdz divdesmit četriem gadiem. Intervēti tika gan zēni, gan meitenes ar atšķirīgām redzes disfunkcijām: četri jaunieši, kuri ir neredzīgi kopš dzimšanas, viens jauniešs, kurš redzi ir zaudējis pusaudža vecumā, divi jaunieši, kuri ir vājredzīgi kopš dzimšanas un izmanto neredzīgo tehnikas ikdienas dzīvē, un pieci jaunieši, kuri ir vājredzīgi, tomēr spēj uztvert informāciju, neizmantojot neredzīgo tehnikas. Visas intervijas tika veiktas Strazdmuižas internātvidusskolā.

Strazdmuižas internātvidusskola (SI) pilda trīs būtiskas funkcijas:

1. *Mācību iestāde.* SI ir vienīgā mācību iestāde Latvijā, kurā, jauniešiem ar nopietnām redzes disfunkcijām, tiek nodrošināts atbilstošs mācību process. Šobrīd skolā izglītību iegūst 103 skolēni. Jaunieši, pabeidzot 12. klasi, saņem atestātu par vidējo izglītību tādēļ viņiem ir iespēja iegūt arī augstāko vai profesionālo izglītību. Tomēr lēmums par turpmākajām studijām atkarīgs no katra audzēkņa spējām un interesēm¹²³.
2. *Attīstības centrs vājredzīgiem un neredzīgiem bērniem.* Šāda centra pienākumos ietilpst visu neredzīgo un vājredzīgo jauniešu apzināšana Latvijas Republikā, speciālas palīdzības un konsultāciju sniegšanu jauniešiem un viņu vecākiem, konsultāciju

¹²¹ Turpat.

¹²² Kroplis, A., Rašcevska, M. (2004). *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*. Rīga: RaKa.

¹²³ Strazdmuižas internātvidusskola – attīstības centrs vājredzīgiem un neredzīgiem bērniem. Pieejams: <http://strazduskola.lv/> [skatīts 2014, 20. Marts]

sniegšana jauniešiem, kuri apmeklē parastas vispārizglītojošas iestādes, kā arī ētikas un iekšējās kārtības noteikumu izveide SI¹²⁴.

3. *Internāts*. SI mācās skolēni no visas Latvijas. Tādēļ daudzu jauniešu dzīves vieta atrodas ārpus Rīgas. Internāts ir droša vide, jo atrodas skolas telpās – orientēšanās skolā jauniešiem nesagādā problēmas, tas ir pirmais, ko viņi apgūst, uzsākot mācības SI¹²⁵.

Skolā strādā 51 pedagogs, viņu izglītības līmenis un profesija atbilst nepieciešamajām prasībām darbā ar bērniem un jauniešiem, kuriem ir nopietna redzes disfunkcija. Attīstības centra vadītāji, kā arī skolotāji, kuriem tas ir nepieciešams, pārzina neredzīgo tehnikas, tas būtiski atvieglo jauniešu izglītošanas un attīstības procesu sekmēšanu. Skolā tiek veidotas Braila grāmatas¹²⁶, kā arī taktili attēli, kartes un diagrammas. SI ir pieejamas arī divas datorklases ar īpaši aprīkotu tehniku¹²⁷.

Lai veicinātu jauniešu attīstību un integrāciju sabiedrībā, skolā tiek organizētas ārpusklases nodarbības un pasākumi, piemēram, pūtēju orķestris, vokālais ansamblis, peldēšana, neredzīgo galda teniss un citas aktivitātes¹²⁸.

Tika apzināts jauniešu skaits, kuri apmeklējuši kādu no LNMM struktūrām, kā arī ņemta vērā pieredze saistībā ar citu muzeju apmeklējumiem. Mērķis bija noskaidrot vai neredzīgajiem un vājredzīgajiem jauniešiem muzeja apmeklējums šķiet saistošs, izzināt, kādi ir noteicošie kritēriji, lai muzeju varētu saukt par „pieejamu”. Kā arī noskaidrot, kādas tehnikas un tehnoloģijas viņi izmanto ikdienā (Braila raksts, audio ieraksti, taktilās grafikas u.c.), un kuras no tām atvieglotu muzeja vērtību pieejamību.

¹²⁴ Turpat.

¹²⁵ Turpat.

¹²⁶ tās lielākoties paredzētas mācību procesiem

¹²⁷ Strazdumuižas internātvidusskola – attīstības centrs vājredzīgiem un neredzīgiem bērniem. Pieejams: <http://strazduskola.lv/> [skatīts 2014, 20. Marts]

¹²⁸ Turpat.

Ziņas par intervētajiem Strazdmuižas skolas audzēkņiem

Nr.	Dzimums	Vecums	Redzes disfunkcija	Kādā vecumā radusies redzes disfunkcija	Ikdienā izmanto neredzīgo tehnikas
1.	Vīr.	17 g	Neredzīgs	10 gadus zaudējis redzi	Jā
2.	Vīr.	18 g	Vājredzīgs	Kopš dzimšanas	Daļēji
3.	Vīr.	18 g	Vājredzīgs	Kopš dzimšanas	Nē
4.	Vīr.	16 g	Vājredzīgs	Kopš dzimšanas	Nē
5.	Vīr.	18 g	Vājredzīgs	Kopš dzimšanas	Daļēji
6.	Vīr.	19 g	Vājredzīgs	Kopš dzimšanas	Nē
7.	Vīr.	24 g	Neredzīgs	Kopš dzimšanas	Jā
8.	Vīr.	20 g	Neredzīgs	Kopš dzimšanas	Jā
9.	Siev.	18 g	Vājredzīga	Kopš dzimšanas	Nē
10.	Siev.	19 g	Neredzīga	Kopš dzimšanas	Jā
11.	Vīr.	18 g	Vājredzīgs	Kopš dzimšanas	Nē
12.	Siev.	17 g	Vājredzīga	Pakāpeniska redzes degradācija	Jā

Piebilde. Turpmāk, aprakstot autores novērojumus SI, darbs tiks rakstīts pirmajā personā.

Šī bija otrā saskarsmes reize ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem¹²⁹. Tā pat kā pirms pirmās reizes, arī šoreiz valdīja neliels satraukums. Satraucošs šķita intervijas process – vai ar jautājumiem, netiks aizskarti jaunieši. Kā izturēties viņu klātbūtnē? Cik atsaucīgi viņi būs – muzeju pieejamības risināšanas jautājumi, iespējams, viņiem nešķiet saistošākais temats. Šī iemesla dēļ, es vispirms iepazīnos ar skolu un tās darbiniekiem. Skola ir pielāgota visām nepieciešamajām prasībām, ņemot vērā to, ka jaunieši šeit gan dzīvo, gan mācās. Tomēr vizuāli tā neatšķiras no parastas vidusskolas. Dienā, kad tika veiktas intervijas, skolā valdīja klusums un intīma gaisotne, tādēļ es savā ziņā jutos kā svešinieks šajās telpās. Vēlāk darbinieki atklāja, ka liela daļa jauniešu ir izbraukuši ārpus skolas – mācību ekskursijā. Atklāju viņiem to, ka esmu mazliet uztraukusies, tomēr darbinieki mani nomierināja un lika noprast, ka šāds satraukums ir traucējošais komunikācijā ar neredzīgajiem, viņi esot tādi paši jaunieši kā es. „Īpaša” vai pārlietu līdzjūtīga izturēšanās neveicina līdzvērtību. Bieži vien cilvēki, runājot ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem, izmaina intonāciju vai runā skaļāk. Tas ir aplami, jo dzirde ir viena no viņu visattīstītākajām maņām. Pēc sarunas ar skolotājiem sapratu, ka satraukumam nav pamata, gluži pretēji – šāds satraukums būtu nevēlams un aizvainojošs.

Intervijas notika nepiespiestā atmosfērā, tomēr, lai jauniešus atraisītu, sākotnēji uzdevu jautājumus uz kuriem atbildēt nebūtu sarežģīti – kādas ir viņu intereses un hobiji, kā viņi pavada brīvo laiku. Šis jautājums atraisīja lielāko daļu jauniešu un uz tā pamata arī varēja būvēt turpmāko intervijas struktūru:

„Nu... [nopūšas]. Kā kuru reizi... [ietur pauzi]. Pavadīt brīvo laiku... [neliela pauze]. Šad tad vienkārši pa māju dzīvoties. Godīgi sakot, mans vaļasprieks ir kārtot savu... Kā saka – savu dzīves vietu, savu istabu, kurā es dzīvoju. Mans vaļasprieks ir šad tad kārtot. Nu, es arī mācos mūzikas skolā, patīk muzicēt, flautu un klavieres spēlēt. Šad tad ar ģimeni jau aizbraucam kaut kur, bet tagad man ir mazā māsa piedzimusi – deviņi mēneši veca, tāpēc mums nesanāk tā. Šad tad, ja kaut kur aizbrauc, tad vai nu es ar skolu sakarā, vai arī es vienkārši ar kādu citu. Nu tā... Bet mums ir, mēs jau šad tad tā darām, paceļojam drusku arī, tā jau nav, ka nē.” (Maija, 17 gadi)

Kas attiecas uz meitenēm, atklājās, ka lielākā daļa no viņām nodarbojas ar muzicēšanu dzied, apmeklē mūzikas skolu, spēlē mūzikas instrumentus. Audio māksla ir viena no viņām saistošākajām kā arī pieejamākajām. Savukārt puisi starpā iecienītākā brīvā laika pavadīšanas nodarbe ir sports:

¹²⁹ Skatīt nodaļu „Pieejas analīze wroclavas laikmetīgajā maksas muzejā”

„Sportojam, jā, visa klase.” (Mairis, 16 gadi)

„Braucu ar velosipēdu. [Neliela pauze] Nē, nē – braukt ar moci man labāk patīk!” (Māris, 18 gadi)

Visi no divpadsmit aptaujātajiem jauniešiem kaut reizi bija apmeklējuši muzeju. Visbiežāk šie muzeja apmeklējumi bija skolas organizēti, nevis pašu jauniešu iniciatīva. Tomēr daļa no viņiem atzina, ka muzeju ir apmeklēšu arī vieni paši, ar pavadoni vai kopā ar ģimeni. Visbiežāk apmeklētākie muzeji ir bijuši: Tautas frontes muzejs, Motormuzejs, Rundāles pils, Kara muzejs¹³⁰. Tomēr tie jaunieši, kuriem muzeja apmeklējums šķiet saistošs, bija apskatījuši tādas muzejus kā: DMDM, Turaidas pils, Ventspils pils, Tretjakova galerija, Līvānu stikla muzejs.

Svarīgi bija uzzināt, kādas tehnoloģijas¹³¹ un tehnikas¹³² jaunieši izmanto ikdienā. Kā arī noskaidrot, kādas ir viņu domas par šo pielāgojumu izmantošanu muzeju vidē. Domas dalījās, tomēr bija tikai viens jauniešs, kurš uzsvēra, ka viņš informāciju labāk uztver lasot:

- *„Pieņemsim, ja Brailā informācijas nav, es arī varu audio, bet ja ir pieejama informācija Brailā... [Apdomājas] es varu gan, gan.”*
- **„Bet kā ir vieglāk?”**
- *„Lasot!” (Kaspars, 24 gadi)*

Pārējie jaunieši apgalvoja, ka lasīt viņiem šķiet vai nu garlaicīgi, vai nogurdinoši, jo ilgstoši nespēj koncentrēties. Uzsvēra, ka ar audio gida vai gida – pavadona palīdzību esot interesantāk apzināt muzeja vērtības:

„Bet lasīt man ātri apnīk, man vieglāk dzirdot [...]” (Anastasija, 19 gadi)

„Slinkums iet un lasīt visu laiku. Ja muzejam vairāki stāvi, un tad, zin, iesi pie katra un apstāsies, un lasīsi?” (Leo, 18 gadi)

„Kaut kā, īstenībā, man ir tā, ka es ilgi nevaru palasīt, godīgi sakot, jo, nu, man tas ir atkarīgs, kādā pozā es sēžu, pirmkārt, man pirksti varbūt piekūst. Un, otrkārt, es nevaru nosēdēt pie galda ilgstoši, jo man slikti paliek, es varu kaut vai gultā, vienkārši sēžot lasīt, bet es nogurstu ļoti. Man nogurst rokas, tādēļ es biežāk klausos [...]” (Maija, 17 gadi)

¹³⁰ Skolas ekskursijas ietvaros

¹³¹ Pielāgotas datorprogrammas, audio grāmatas u.c.

¹³² lasa Brailā, pārzina taktilu u.c.

Savukārt uz jautājumu vai interesantāks šķiet audio gids vai gids pavadonis – praktiski visiem gids – pavadonis šķita vispiemērotākais informācijas ieguves veids:

„Tomēr, kad cilvēks pastāsta. Viņš kaut kā tā pastāsta, ka tas viss paliek atmiņā.” (Maija, 17 gadi)

„Nē, nu, ja pastāsta, tad ir labi, var jau pastāstīt, ja ir interesanti, ja man neinteresē, tad jau ir vienalga” (Ģirts, 18 gadi)

„Audio gids ir apnicīgs, tu staigā, viņš tev stāsta, stāsta. Cilvēks, kad stāsta, viņam vismaz ir emocijas, teiksim, tev visi eksponāti muzejā neinteresē, tu pieej pie viena un pajautā, kas tas tāds ir?” (Vladislavs, 18 gadi)

Tomēr bija arī intervējamie, kuriem tieši gida sniegtie pakalpojumi šķita garlaicīgi un nesaistoši:

„Man nepatīk, ka stāsta par gleznām, es nezinu kāpēc ir tā, es pieeju, es pieeju diezgan tuvu, es tā kā skatos ar acīm, bet es nevaru saskatīt. Bet man parādās kaut kādas izjūtas. Es tā pastāvu.. Kaut kā iekšēji sajūtu to gleznu. Varbūt es iedomājos pie sevis, kas tur ir uzzīmēts. Kaut kas tamlīdzīgs.” (Edgars, 20 gadi)

„Galvenais ir kā gids to pasniedz, ja viņš monotoni stāsta un nepieliek neko no sevis, tad ir kā ir. Vienkārši informācija un viss [attēlo gidu – „Ejam tālāk, ejam tālāk”]. Informācija un viss. Punkts.” (Kaspars, 24 gadi)

Vislielāko neizpratni radīja jautājums par taktilajiem objektiem. Daudzi no jauniešiem nezināja, kas tas ir, iespējams, pats vārds „taktils” bija svešs, bet ar piemēru palīdzību bija iespējams izskaidrot, kā izpaužas taktila māksla. Tomēr jauniešiem, kuri ir neredzīgi kopš dzimšanas, šādu tehniku būtu sarežģīti uztvert, to apstiprina arī vienaudži, kuri redzi ir zaudējuši:

„Teiksim tā, tā kā es pavisam esmu..[Neliela pauze] Nu, es praktiski neko neredzu. Man ir diezgan grūti, bet, ja viņu, teiksim tā, ja viņu mazlietiņ, teiksim tā, mazliet apraksta, tad es varu iztēloties, kā viņa īstenība izskatās, jo līdz, man šķiet, deviņu, desmit gadu vecumam, es biju redzīgs.” (Vladislavs, 17 gadi)

„[..]tie, kuri ir piedzimuši un vispār neko nav redzējuši, es dzirdu, ka viņiem kaut ko iztēloties ir daudz grūtāk nekā man.” (Nikolajs, 18 gadi)

– *„Nu, mums tā kā bija. Uz papīra esmu cilvēka kuņģi taustījusi. [Smejas]”*

– „Un saprati, kas tur attēlots?”

– „Sapratu, ja man izstāsta, ko tas nozīmē. Bet kaut kā es tos ģipša izgatavojumus labāk saprotu.” (Maija, 17 gadi)

Atbildes uz jautājumiem sniedza izpratni par to, ka veids, kādā neredzīgie un vājredzīgie cilvēki labprāt uztver informāciju, ir atkarīgs no katra vajadzībām, tomēr lielu lomu spēlē arī gaumes jautājums. Tādēļ, pieejams muzejs būtu tāds, kurā ir pēc iespējas vairāk pielāgojumu veidu. Tomēr, ja muzejs nevar nodrošināt visa veida pielāgojumus, tad svarīgi ir izstrādāt kaut vai viena tipa pielāgojumu, ar kura palīdzību būtu iespējams padarīt muzeju „pieejamāku”.

Kas attiecas uz LNMM struktūrām, tad tikai viens jauniešis bija apmeklējis DMDM, viņš atzina, ka muzeja darbinieki esot ļāvuši pieskarties eksponātiem, tomēr ne visiem. Uz jautājumu, vai viņam patika šī pieredze, atbildēja apstiprinoši:

„Jā, tas ir baigi labs” (Edgars, 20 gadi)

Daļa no SI skolēniem zināja, kas ir MMRB, tomēr tikai viens jauniešis bija apmeklējis ekspozīcijas. Viena no meitenēm bija apmeklējusi koncertu un pati uzstājusies MMRB:

„Tur atkal ir tā, ka Rīgas Biržā es esmu bijusi divas reizes, bet ne diemžēl ekskursijā, bet vienreiz esmu uzstājusies tur un vienreiz uz koncertu. Bet man tiešām ir skaidrs, ka tas ir izstāžu veida muzejs.” (Maija, 17 gadi)

Citas LNMM struktūras jaunieši nebija apmeklējuši, tam arī bija vairāki skaidrojumi. Dažiem no viņiem nebija informācijas par tādām struktūrām kā, piemēram, izstāžu zāle „Arsenāls” un SBM. Savukārt lielai daļai jauniešu nebija interese par mākslu, un tādēļ viņiem mākslas muzeji nešķīstu saistoši, ja arī tie būtu pielāgoti atbilstoši viņu vajadzībām:

„Jo katrs jau cilvēks savādāks, katram patīk kas cits. Man vispār nepatīk muzeji. Man māksla tā...[saviebjas]” (Deniss, 18 gadi)

Tomēr lielākā daļa jauniešu atzina, ka apmeklētu muzejus biežāk, ja tie būtu atbilstoši pielāgoti. Muzeja apmeklējums būtu labs veids, kā pavadīt brīvo laiku un padarīt interesantāku ikdienas dzīvi:

„Jā, muzejā man patika, lai gan pašā sākumā man šķita, ka tur nebūs interesanti, bet tad, kad es tur ierados, man tur ļoti patika. Teiksim tā, ja būtu iespēja, es noteikti apmeklētu vēl.” (Vladislavs, 17 gadi)

„Ja ir pielāgota attiecīgā vide, tad kādēļ neaiziet, jo kaut ko savādāku arī vajag, nevis katru dienu viens un tas pats, jo savā ziņā – četrās sienās – nav tas ideālākais variants.”
(Kaspars, 24 gadi)

„No vienas puses tas būtu labi, ja varētu aptaustīt, bet no otras puses, ja katrs taustīs, pēc diviem gadiem var izjukt viss. Daudz ko jau liek aiz stikla... Var stiklu pačamdīt [smejas].” (Leo, 18 gadi)

Jauniešiem bija līdzīgas domas par to, kāda ir pielāgojumu kvalitāte Latvijas muzejos un sabiedriskajās vietās. Praktiski visos gadījumos izskanēja viedoklis, ka kvalitāte nav pietiekama:

„Nē, nekādā gadījumā, nav tā ļoti pielāgots. Jo mūsu valstī, man šķiet, nu, mums to neredzīgo ir, nu, teiksim tā, mums viņu nav pārāk daudz. Tas tā netiktu pielāgots.” (Vladislavs, 17 gadi)

„Nu, [nopūšas] godīgi sakot, ziemā maz diezgan. Labi, ja kādi.. [Pārtrauc teikumu] Labi, es varbūt visos neesmu bijusi, bet man kaut kā liekas, Latvijā ziemā par neredzīgajiem ir maz padomāts, jo, salīdzinot, es esmu bijusi Krievijā un Baltkrievijā, salīdzinot ar tām valstīm, nu, tur ir tiešām augsts līmenis, vairākas neredzīgo skolas, bet nu, šeit pie mums ir tikai tāda viena un tur neko, neko nepadarīsi, ka tur tā ir, jo ārzemēs tiešām par neredzīgajiem ir vairāk padomāts.”
(Maija, 17 gadi)

Pēc intervijām es secināju, ka jaunieši ir atšķirīgi domās un uzskatos. Daļai no viņiem muzeji nešķiet saistoši, savukārt daļa labprāt apmeklētu tos, ja būtu izveidoti atbilstoši pielāgojumi. Ne visi redzīgie cilvēki apmeklē muzejus, tomēr viņiem ir nodrošināta pieejamība, tādejādi arī izvēles brīvība. Arī neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem būtiskākais ir pieejamība un izvēles brīvība.

NOBEIGUMS

Bakalaura darbā, kura tēma ir „Muzeju vērtību pieejamība neredzīgajiem un vājredzīgajiem Latvijas Nacionālajā mākslas muzejā”, iegūts vispusīgs Latvijas lielākā mākslas muzeja pieejamības nodrošinājuma apskats. Sarežģījumus radīja kritēriju izvirzīšana, kas attiecas uz muzeja pieejamības aspektiem, jo „pieejams muzejs” pēc autores domām ir tāds, kas ir pielāgots jebkuras personas vajadzībām, nediskriminējot un neierobežojot tā vēlmes un vajadzības. Neredzīgo un vājredzīgo cilvēku integrācijas process muzeju vidē ir izaicinājums jebkuram muzejam, jo tas paredz atbilstošu tehniku, tehnoloģiju un infrastruktūras pielāgojumu izveidi. Tomēr cilvēkiem ar redzes invaliditāti pastāv atšķirīgi redzes disfunkcijas veidi – pielāgojumi, kas nepieciešami neredzīgajiem atšķirsies no vājredzīgo apmeklētāju prasībām. Lielākajai daļai muzeju visu kritēriju ievērošana ir praktiski neiespējama, tam ir nepieciešams ļoti liels finansiālais ieguldījums, kas muzejiem parasti nav pieejams. Tādēļ šī problēma tiek risināta dažādi: muzeji organizē pasākumus, kas pielāgoti īpaši neredzīgo un vājredzīgo cilvēku vajadzībām, aprīko daļu no eksponātiem ar Braila aprakstu, izveido ekspozīcijas kuras ir taktili pieejamas, ierīko audio gidus, kā arī organizē radošās darbnīcas. Šādi muzeju vērtības tiek padarītas pieejamākas neredzīgajiem un vājredzīgajiem apmeklētājiem. Tādēļ autore, analizējot LNMM, mēģināja noskaidrot, kura no visām struktūrām ir pieejamāka. Tika secināts, ka šobrīd LNMM pieejamība ir nodrošināta vienā no tā struktūrām – Mākslas muzejā „Rīgas Birža”. Izstāžu zāle „Arsenāls” ir kļuvusi pieejamāka, līdz ar ekskursijas izveidi, kas paredzēta neredzīgajiem un vājredzīgajiem. Tomēr aplūkojot visu struktūru kopumā, tika secināts, ka LNMM šobrīd atrodas starta pozīcijā pielāgojumu izveidei cilvēkiem ar redzes invaliditāti, to arī apstiprināja muzeja darbinieki. Atbilstošu muzeja pielāgojumu izveide ir viena no nākotnes vīzijām, tomēr tas lielā mērā atkarīgs no finansiālā nodrošinājuma.

Pēc sarunām ar Strazdmuižas internātskolas audzēkņiem, tika secināts, ka lielākā daļa neredzīgo un vājredzīgo jauniešu labprāt apmeklētu muzejus. Protams, viņu gaumes un vajadzības atšķirās, tomēr galvenais kopsaucējs bija vēlme izzināt un padarīt savu ikdienu interesantāku. Apkopojot jauniešu pieredzi saistībā ar muzeju apmeklējumu, tika secināts, ka lielākajā daļā no apmeklētajiem muzejiem nebija izveidoti visi nepieciešamie pielāgojumi, tomēr tik un tā šī pieredze neredzīgajiem un vājredzīgajiem jauniešiem šķita vērtīga. Tādēļ muzejiem, kuriem nav pieejams pietiekams finansiālais nodrošinājums, lai padarītu tā vērtības pieejamas,

būtu jaizvirza mērķis, nodrošināt vismaz daļēju pielāgojumu ieviešanu, cilvēkiem ar redzes invaliditāti.

KOPSAVILKUMS

Bakalaura darba mērķis bija apzināt visas Latvijas Nacionālā mākslas muzeja struktūras un ieskicēt galvenos sarežģījumus, kas attiecas uz muzeju vērtību pieejamības nodrošinājumu cilvēkiem ar redzes invaliditāti. LNMM šobrīd atrodas starta pozīcijā pielāgojumu izveidē neredzīgajiem un vājredzīgajiem, tomēr šī problēma tiek risināta, par to liecina muzeja nākotnes ieceres.

Padarīt muzeju pieejamu neredzīgajiem un vājredzīgajiem ir sarežģīts uzdevums. Lai to realizētu, ir jārēķinās ar lielu finansiālo ieguldījumu, jo „pieejamība” ietver sevī atbilstošas infrastruktūras nodrošinājumu, kā arī eksponātu pielāgošanu neredzīgo un vājredzīgo vajadzībām.

Lielākoties tas ir ilgstošs process, un ir nepieciešama savstarpēja iecietība gan no muzeja darbinieku, gan neredzīgo un vājredzīgo puses. Tomēr sadarbojoties savā starpā ir iespējams gūt vērtīgu pieredzi. Tādēļ daudzos muzejos, kuros pielāgojumi pirms tam nav veikti, tiek organizētas pilota fāzes, kuru mērķis ir radīt daļēji pielāgotu vidi neredzīgajiem un vājredzīgajiem apmeklētājiem. Šādos gadījumos ieguvēji ir gan muzeja darbinieki – gūstot nepieciešamo pieredzi darbā ar redzes invalīdiem, gan neredzīgie un vājredzīgie, jo tas ir veids kā padarīt ikdienu interesantāku, apzinot vidi, kura pirms tam nebija pieejama, un veicināt sabiedrības izpratni par atbilstošu pielāgojumu nepieciešamību muzeju vidē.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Ambroz, Timotijs, Krispins Peins. (2002). *Muzeju darbības pamati*. Rīga: Apgāds Mantojums.
2. Alexander, P. Edward, Mary Alexander. (2008). *Museums in Motion: An Introduction to the History and Functions of Museums*. Lanham: Rowman Altamira.
3. Axel Salzhauer, Elisabeth, Sobol Levent, Nina. (2003). *Art Beyond Sight: A Resource Guide to Art, Creativity, and Visual Impairment*. New York: American Foundation for the Blind.
4. Classen, Constance. (2005). *The book of touch*. New York: Berg.
5. Gaile, Irēna. (1998). *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā, 1889.-1961*. Rīga: Latvijas Neredzīgo bibliotēka.
6. Grīnberga, E., O. Kalnciems, G. Lukstiņš, J. Ozols, A. Pārupe, E. Rauhvargers. (1998). *Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca*. Rīga: Avots.
7. Guļevska, Dainuvīte. (1987). *Latviešu valodas vārdnīca: A – Ž*. Rīga: Avots.
8. Hersh, Marion, Johnson, Michael. (2010). *Assistive Technology for Visually Impaired and Blind People*. New York: Springer.
9. Ignatāne, Gunda, Aija Lulle. (2005). *Rokasgrāmata par ANO*. Jelgava: UNDP
10. Kalniņa, Dz. (2003). *Angļu-latviešu, latviešu-angļu vārdnīca*. Rīga: Avots.
11. Karulis, Konstantīns. (1992). *Latviešu etimoloģijas vārdnīca: 2 sējumos. 1. Sēj.* Rīga: Avots.
12. Knoka, Ilze. (2003). *Muzeju pieejamība cilvēkiem ar īpašām vajadzībām*. Rīga: Mantojums.
13. Koestler, Frances. (2004). *The Unseen Minority: A Social History of Blindness in the United States American*. New York: Foundation for the Blind.
14. Lejnīeks, Aivars. (2012). *Klīniskā medicīna*. Rīga: Medicīnas apgāds.
15. Lord, Geoffrey. (2007). *Access for Disabled People to Arts Premises: The Journey Sequence*. New York: Routledge.
16. Rubuls, Jānis & Co. (2007-2008). *Latviešu valodas Braila raksta noteikumi*. Rīga: Rubuls & Co.
17. Majewski, J. (1987). *Part of your general public is disabled; a handbook for guides in museums, zoos, and Historic houses*. Washington. Video and book set.
18. Michalko Rod. (1998). *The Mystery of the Eye and the Shadow of Blindness*. Toronto: University of Toronto Press.
19. Muzeum Współczesne Wrocław. (2013). *Paweł Althamer. Polietylen. W ciemności*. Wrocław: First edicion.
20. Sujunšalijeva, Natalja. (2012) *Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. Informatīvais izdevums*. Rīga: LNMM, Dardedze hologrāfija.

21. Swenson, Anna. (1999). *Beginning with Braille: Firsthand Experiences with a Balanced Approach to Literacy*. New York: American Foundation for the Blind.
22. Tuttle, Dean, Tuttle, Naomi. (2004). *Self-esteem and Adjusting with Blindness: The Process of Responding to Life's Demands*. Springfield: Charles C Thomas Publisher.
23. Apeirons. (2009). Pieejama vide attēlos. Pieejams:
http://www.videspieejamiba.lv/lat/pieejama_vide_attelos/ [Skatīts: 2014, 20. aprīlis]
24. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam. (2013). Pieejams:
http://www.lm.gov.lv/upload/2013junijs/lmpamn_040613_inv.pdf [Skatīts 2014, 26. aprīlis]
25. Art beyond sight. Art education for the blinds. Developing Skills of Describing Visual Images and Objects Using Non-visual Language. Pieejams: <http://www.artbeyondsight.org/mei/verbal-description-training/> [skatīts 2014, 20. Marts]
26. Bieber, Ruth, Rae, John. (2013). *From the Mind's Eye: Museum and Art Gallery Appreciation for the Blind — Canadian Perspectives*. Pieejams: <http://dsq-sds.org/article/view/3754/3287> [skatīts 2014, 18. marts]
27. Classen, Constance. (2007). *Museum manners: The sensory life of the early museum*. Pieejams:
<http://www.david-howes.com/WebClassenMuseumMannersJSH.pdf> [skatīts: 2014, 4. aprīlis]
28. Colby, Kathryn. (2012). *Blurred Vision*. Pieejams:
http://www.merckmanuals.com/professional/eye_disorders/symptoms_of_opthalmologic_disorders/blurred_vision.html?qt=blindness&alt=sh [skatīts 2014, 3. aprīlis]
29. Fox, Steven. (2012). *Visual Impairment: Understanding the Psychosocial Impact*. Pieejams:
<http://www.medscape.com/viewarticle/773451> [skatīts 2014 2. aprīlis].
30. Ginley, Barry. (2013). *Museums: A Whole New World for Visually Impaired People*. Pieejams:
<http://dsq-sds.org/article/view/3761/3276> [skatīts: 2014, 4. aprīlis]
31. Ģeida, Ligita. *Atbalsta materiāls darbam ar vājredzīgiem un neredzīgiem izglītojamajiem*. Pieejams: http://strazduskola.lv/wp-content/uploads/documents/vajredz_neredz.pdf [skatīts 2014, 1. Aprīlis]
32. Hammer, Gili. (2013). *"This is the anthropologist, and she is sighted": Ethnographic Research with Blind Women*. Pieejams: <http://dsq-sds.org/article/view/3707/3230> [skatīts, 2014, 4. aprīlis]
33. Hoyt O'Brien, Bridget. (2013). *Emphasizing Observation in a Gallery Program for Blind and Low-Vision Visitors: Art Beyond Sight at the Museum of Fine Arts, Houston*. Pieejams: <http://dsq-sds.org/article/view/3737/3278> [skatīts, 2014, 18. marts]
34. International Council of Museums. (2008) *ICOM Definition of a Museum*. Pieejams:
<http://archives.icom.museum/definition.html> [skatīts 2014, 20. aprīlis]
35. Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons”. (2007). *Rokasgrāmata*. Pieejams:
http://cilvektiesibas.org.lv/site/record/docs/2012/02/07/rokasgramata_invaliditates_dimensijas.pdf [skatīts 2014, 15. aprīlis]

36. Kathryn Colby. (2012). *Acute Vision Loss*. Pieejams:
http://www.merckmanuals.com/professional/eye_disorders/symptoms_of_ophthalmologic_disorders/acute_vision_loss.html [skatīts: 2014, 3. aprīlis]
37. Kenny, Tim. (2013). *Age-related Macular Degeneration*. Pieejams:
<http://www.patient.co.uk/health/age-related-macular-degeneration-leaflet> [skatīts 2014, 21. aprīlis]
38. Kleege, Georgina. (2006). *Visible Braille/Invisible Blindness*. Pieejams:
<http://vcu.sagepub.com/content/5/2/209.abstract> [skatīts, 2014, 14. aprīlis]
39. Konsolidētais „Invaliditātes dimensijas” monitorings. (2009). *Latvijas pašvaldību cilvēku ar invaliditāti integrācijas rīcības plāns*. Pieejams:
http://cilvektiesibas.org.lv/site/record/docs/2012/02/07/Pashvaldibu_riiciibas_plaans [skatīts 2014, 14. aprīlis]
40. Kuusisto, Stephen. (2013). *Notes from the Low Vision Gallery*. Pieejams: <http://dsq-sds.org/article/view/3788/3286> [skatīts: 2014, 14. aprīlis]
41. Latvijas Republikas Labklājības ministrija. (2011). Vadlīnijas būvnormatīvu piemērošanai attiecībā uz vides pieejamību personām ar funkcionāliem traucējumiem. Pieejams:
http://www.sam.gov.lv/images/modules/items/PDF/item_3610_VADLINIJAS.pdf [Skatīts 2014, 26. aprīlis]
42. Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. Pieejams: <http://www.lnmm.lv/lv/lnmm-g/misc/about/history> [skatīts: 2014, 5. Maijs]
43. Latvijas Nacionālā mākslas muzeja nolikums.(2012) Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=253742> [Skatīts: 2014, 1. Maijā]
44. Latvijas Statistika. (2013). *Demogrāfiskās statistikas galvenie rādītāji 2012. gadā*. Pieejams:
http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_11_demografiskas_statistikas_galvenie_raditaji_2012_13_00_lv.pdf [skatīts 2014, 10. aprīlis]
45. Levent, Nina, Kleege, Georgina, Pursley Muyskens, Joan. (2013). Guest Editors' *Introduction: Museum Experience and Blindness*, no: <http://dsq-sds.org/article/view/3751/3252>. [skatīts: 2014, 16. aprīlis]
46. Mākslas Muzejs Rīgas Birža. Pieejams: <http://rigasbirza.lv/vesture> [Skatīts: 10. maijs]
47. Rosenthal, Bruce. (2006). *Visual vs. Acuity Contrast Sensitivity*. Pieejams:
<http://www.optometricmanagement.com/articleviewer.aspx?articleid=71599> [skatīts 2014, 24. aprīlis]
48. Pildava, Santa. (2013) . *Ar vecumu saistīta makulas deģenerācija*. Pieejams:
<http://www.doctus.lv/2013/7/ar-vecumu-saistita-makulas-degeneracija> [skatīts 2014, 12. aprīlis]

49. Shahid, Khadija. (2011). *The psychology of vision loss: Understanding psychosocial impacts of visual impairment/ blindness and incorporating appropriate patient counseling*. Pieejams: <http://www.softconference.com/aa/sessionDetail.asp?SID=272089> [skatīts 2014, 2. aprīlis].
50. Sir John Soane's Museum. *Audio Tours*. Pieejams: http://www.soane.org/your_visit/audio_tours/ [skatīts 2014, 17. marts]
51. Slimību profilakses un kontroles centrs. (2012). *Statistikas dati par 2012. gadu: Cukura diabēts*. Pieejams: <http://www.spkc.gov.lv/veselibas-aprupes-statistika/> [skatīts, 2014, 21. aprīlis]
52. Strazdumuižas internātvidusskola – attīstības centrs vājredzīgiem un neredzīgiem bērniem. Pieejams: <http://strazduskola.lv/>. [skatīts 2014, 20. marts]
53. Šalvaja, Svetlana. (2010). *Cukura diabēta ietekme uz acs struktūrām*. Pieejams: <http://www.optometristiem.lv/2010/12/cukura-diabeta-ietekme-uz-acs-strukturam/> [skatīts 2014, 22. aprīlis]
54. University of York Centre for Tactile Images. <http://www.cs.york.ac.uk/tactileimages/> [skatīts 2014, 5. maijs]
55. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> [apskatīts 2014, 26. aprīlis]
56. Volksonē, Lāsma. (2013). *Glaukoma un tās terapija mūsdienīgā izpratnē*. Pieejams: <http://www.doctus.lv/2014/3/glaukoma-un-tas-terapija-musdieniga-izpratne> [skatīts 2014, 21. aprīlis]
57. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdumuižas internātskolas. Nr. 1*. Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
58. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdumuižas internātskolas. Nr. 2*. Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
59. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdumuižas internātskolas. Nr. 3*. Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
60. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdumuižas internātskolas. Nr. 4*. Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
61. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdumuižas internātskolas. Nr. 5*. Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
62. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdumuižas internātskolas. Nr. 6*. Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
63. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdumuižas internātskolas. Nr. 7*. Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
64. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdumuižas internātskolas. Nr. 8*. Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.

65. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdmuižas internātskolas. Nr. 9.* Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
66. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdmuižas internātskolas. Nr. 10.* Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
67. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdmuižas internātskolas. Nr. 11.* Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
68. Saldābola, Sintija. (2014, 6. maijs). *Intervija no Strazdmuižas internātskolas. Nr. 12.* Audioieraksts. Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.
69. Saldābola, Sintija. (2014, 8. maijs). *Intervija ar LNMM Komunikāciju nodaļas vadītāju Annu Balandinu.* Glabājas Sintijas Saldābolas personiskajā arhīvā.

SUMMARY

Sintija Saldābola. „Museum exposition accessibility for blind and visually impaired in Latvian National Museum of Art” Rīga: Latvian Academy of Culture, 2014. - 55. pages.

The goal of this Bachelor thesis is to analyze the aspects of accessibility for the blind and visually impaired people in Latvia's principal art museum. The first chapter focuses on the medical etiology and pathophysiology of blindness as well as what society can do to integrate the blind in a social and cultural environment. The necessity of the processes of integration is based on the United Nations' legislation for human rights. The second chapter analyzes aspects of accessibility in the museum - what is required to facilitate a museum visit - how to adapt the infrastructure and make the exposition accessible. And finally in the third chapter, the author provides empiric data analysis of the availability aspects for the visually handicapped in Latvian National Museum of Art.

Latvian National Museum of Art consists of five structures - the author analyzed all of these five structures to conclude whether the LNMA is accessible for the visually impaired. The author made twelve in depth interviews with visually impaired people to prove that the blind and visually impaired are interested in museums and to get knowledge about which aids and future strategies are needed to develop adequate accessibility to art.

Pielikums nr. 2

Autores saruna ar Strazdmuižas internātskolas skolnieci Maiju. Intervija nr. 12.

Cik Tev ir gadu?

Septiņpadsmit.

Kādi ir Tavi hobiji? Nu, kā Tu pavadi brīvo laiku?

Nu... [nopūšas]. Kā kuru reizi... [ietur pauzi]. Pavadīt brīvo laiku... [neliela pauze]. Šad tad vienkārši pa māju dzīvoties. Godīgi sakot, mans vaļasprieks ir kārtot savu... Kā saka – savu dzīves vietu, savu istabu, kurā es dzīvoju. Mans vaļasprieks ir šad tad kārtot. Nu, es arī mācos mūzikas skolā, patīk muzicēt, flautu un klavieres spēlēju. Šad tad ar ģimeni jau aizbraucam kaut kur, bet tagad man ir mazā māsa piedzimusi – deviņi mēneši veca, tāpēc mums nesanāk tā. Šad tad, ja kaut kur aizbrauc, tad vai nu es ar skolu sakarā, vai arī es vienkārši ar kādu citu. Nu tā... Bet mums ir, mēs jau šad tad tā darām, paceļojam drusku arī, tā jau nav, ka nē.

Tu interesējies par mākslu vai vēsturi?

Māksla tad drīzāk būtu tuvāk.

Varbūt esi bijusi kādā mākslas muzejā?

Oi, Latvijā es esmu apmeklējusi Līvānu stikla muzeju, tad es esmu [pauze]. Kur vēl es esmu bijusi? [apdomājas] Ā, šeit pat Rīgā, kara muzejs laikam bija, jā, to es esmu apmeklējusi. Kādas divas reizes laikam tur esmu bijusi. Ā, tad es biju uz to Tautas frontes muzeju, šogad pat, mēs ar skolu braucām. Nu, un kur vēl? Rundāles pilī vairākkārt, vienreiz arī Jelgavas pilī, bet tā visbiežāk Rundāles, tā man arī, godīgi sakot, patīk vislabāk no visām, tur ir ļoti skaisti īstenībā. Tur ir tiešām kā senos laikos viss. Interesanti jau kā cilvēki dzīvoja tajā laikā. Ā, vēl Turaidas pilī, tur arī forši.

Varbūt tomēr esi bijusi kādā no LNMM struktūrām [seko struktūru uzskaitījums]?

Tur atkal ir tā, ka Rīgas Biržā es esmu bijusi divas reizes, bet ne diemžēl ekskursijā, bet vienreiz esmu uzstājusies tur un vienreiz uz koncertu. Bet man tiešām ir skaidrs, ka tas ir izstāžu veida muzejs.

Bet Tu vēlētos to kādreiz apmeklēt?

Nu, īstenībā tad, kad es tur esmu bijusi, es tā vienreiz ierosināju, ka varētu mēs šeit vienreiz atbraukt bet jāskatās kā ar laiku, jo es esmu tiešām noslogots cilvēks. Un tā jau ir sava veida atpūta, papildināt savas intereses.

Tu pārzini Braila rakstu?

Mhm. [Pakrata galvu]

Kā Tev ir vienkāršāk uztvert informāciju, lasot Brailā vai ar audio ieraksta palīdzību?

Kaut kā, īstenībā, man ir tā, ka es ilgi nevaru palasīt, godīgi sakot, jo, nu, man tas ir atkarīgs, kādā pozā es sēžu, pirmkārt, man pirksti varbūt piekūst. Un, otrkārt, es nevaru nosēdēt pie galda ilgstoši, jo man slikti paliek, es varu kaut vai gultā, vienkārši sēžot, lasīt, bet es nogurstu ļoti. Man nogurst rokas, tādēļ es biežāk klausos. Nu klausīties jau var. Bet jālasa jau arī ir, lai es lasīt neaizmirstu. Protams, visvieglāk ir rakstīt.

Bet muzejā informāciju būtu vieglāk uztvert ar Braila raksta palīdzību vai audio gidu?

Tad jau audio. To ir vieglāk uztvert.

Ja muzejā ir pieejams gids - pavadonis un audio gids, ko Tu izvēlētos?

Tomēr, kad cilvēks pastāsta. Viņš kaut kā tā pastāsta, ka tas viss paliek atmiņā.

Un taktilie attēli? Ja muzejs piedāvātu taktilu gleznu, Tev to būtu vienkārši uztvert?

Nu... taktili attēli, ko tas īsti nozīmē?

Piemēram, bioloģijā skolotāji jums dod taktilus attēlus, lai skaidrotu cilvēka uzbūvi. Tu tos spēj uztvert?

Nu, mums tā kā bija. Uz papīra esmu cilvēka kuņģi taustījusi. [Smejas]

Un saprati, kas tur attēlots?

Sapratu, ja man izstāsta ko tā nozīme. Bet kaut kā es tos ģipša izgatavojumus labāk saprotu.

Tādā gadījumā, ja muzejā glezna būtu izveidota taktilā, Tu spētu to uztvert?

Es vairāk iedziļinātos, bet vajadzētu kādu kas skaidro, tad es varētu izprast. Varbūt varētu atšifrēt.

Muzejos, kuros esi bijusi, tur ļāva pieskarties eksponātiem?

Rundāles pilī tiešām nē, tikai ar darbinieku atļauju.

Un Tautas frontes muzejā? Tur ļāva pieskarties?

Tur var. Tur mierīgi var. Man tomēr ir drusku redzes atlikums, tāpēc varbūt nepārdzīvoju diži, ja kaut kas tā, jo, nu, es tomēr tā iedomājos, es tak tomēr bišķiņ redzu. Es saku sev iekšēji, iedomājies kā jūtas tas kas neko neredz, un kas vispār nespēj iztēloties kā tas izskatās, tur jau tā lieta. Bet es vismaz kaut kā varu uztvert to visu. Man ir tā, ka es krāsas neredzu, es varu uztvert kontrastu - gaišs un tumšs, un gaismu, protams.

Muzeja apgaismojumam ir nozīme, piemēram, spilgts apgaismojums traucē?

Ui, tad es neko neredzu.

Un muzeja atrašanās vieta? Ja muzejs atrodas tālu no sabiedriskā transporta pieturvietas, tas ietekmētu apmeklējumu?

Tas īsti nav tik būtiski, jo visur, kur es braucu ar sabiedrisko man līdzī ir asistents. Jo es viena varu no skolas uz skolu atnākt.

Ja muzejā būtu pieejamas Radošās darbnīcas [skaidrojums, kas ir radošās darbnīcas], apmeklētu tās?

Tas ir ļoti vērtīgi, es tiešām neatteiktos, ja būtu tāda iespēja.

Tavuprāt, Latvijas muzeji ir pieejami neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?

Nu, [nopūšas] godīgi sakot, diemžēl maz diezgan. Labi, ja kādi.. [Pārtrauc teikumu] Labi, es varbūt visos neesmu bijusi, bet man kaut kā liekas, Latvijā diemžēl par neredzīgajiem ir maz padomāts, jo, salīdzinot, es esmu bijusi Krievijā un Baltkrievijā, salīdzinot ar tām valstīm, nu, tur ir tiešām augsts līmenis, vairākas neredzīgo skolas, bet nu, šeit pie mums ir tikai tāda viena un tur neko, neko nepadarīsi, ka tur tā ir, jo ārzemēs tiešām par neredzīgajiem ir vairāk padomāts.

Paldies, Maija, par interviju!

Nu, ja! [pasmaida un dodas atpakaļ uz bioloģijas stundu]